

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра теорії і методики початкової освіти

На правах рукопису

ЧЕРНЮК ЮЛІЯ ЮРІЇВНА

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Спеціальність 013 Початкова освіта

Освітньо-професійна програма Початкова освіта

Робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник:
ГОНЧАРУК
ОЛЬГА ВАЛЕРІЇВНА,
доктор педагогічних наук,
професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 5

засідання кафедри теорії та
методики початкової освіти

від 12 листопада 2024 р.

Завідувач кафедри

Проф. Пріма Р.М. _____

ЛУЦЬК – 2024

Анотація

Чернюк Ю. Ю. Формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор.

Актуальність кваліфікаційної роботи підкреслюється значимістю процесу формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор, оскільки саме компетентнісний підхід поряд з діяльнісним та особистісним стає одним із провідних в організації освітньої діяльності навчальних закладів.

Мета роботи полягає у розробці на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми методики формування ключових компетентностей у дітей молодшого шкільного віку засобами дидактичних ігор, її апробації та розробці методичних рекомендацій.

У *першому розділі* проаналізовано теоретичні основи формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор.

У *другому розділі* досліджено та проаналізовано стан сформованості ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор.

У *третьому розділі* описано апробацію методики формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор і запропоновано методичні рекомендації.

Ключові слова: компетентність, ключова компетентність, формування ключових компетентностей, гра, дидактична гра.

Chernyuk Y. Y. Formation of key competencies of junior high school students by means of didactic games.

The relevance of qualification work is emphasized by the importance of the process of forming key competencies of junior high school students by means of didactic games, since it is the competence approach, along with the activity and personal approach, that becomes one of the leading ones in the organization of educational activities of educational institutions

The purpose of the work is to develop, on the basis of a theoretical analysis of the researched problem, the method of forming key competencies in children of primary school age by means of didactic games, its approval and the development of methodical recommendations.

The first chapter analyzes the theoretical foundations of the formation of key competencies of junior high school students by means of didactic games.

In the second chapter, the state of formation of key competencies of junior high school students was investigated and analyzed by means of didactic games.

The third chapter describes the approbation of the method of forming key competencies of junior high school students by means of didactic games and offers methodical recommendations. Keywords: competence, key competence, formation of key competences, game, didactic game.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР.....	6
1.1. Зміст поняття «ключові компетентності».....	6
1.2. Дидактична гра як засіб формування ключових компетентностей у молодших школярів.....	14
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛЬНОГО СТАНУ ПРОБЛЕМИ.....	27
2.1. Методика дослідження сформованості ключових компетентностей у молодших школярів.....	27
2.2. Аналіз реального стану проблеми.....	37
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ	42
3.1. Методика формування ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор та її апробація.....	42
3.2. Методичні рекомендації з активізації формування ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор.....	48
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність. Сучасна загальноосвітня школа головним своїм завданням визначає підготовку компетентної особистості, яка здатна знаходити правильне рішення у конкретних життєвих, навчальних, а в майбутньому і професійних ситуаціях. Саме компетентнісний підхід, поряд із діяльнісним та особистісним, стає одним із провідних в організації освітньої діяльності навчальних закладів.

Упровадження концепції Нової української школи (НУШ) та введення в дію у 2018 році Державного стандарту початкової освіти оновлює підходи до навчання та розвитку молодших школярів. Одним із пріоритетних завдань початкової освіти в умовах НУШ є формування не лише знань, але й ключових компетентностей, які будуть важливі для успішної адаптації учнів до вимог сучасного суспільства.

Компетентнісний підхід у системі освіти є предметом наукового дослідження багатьох учених: І. Драча, Н. Бібик, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун та ін. Основи сучасної компетентнісної освіти досліджували Н. Бібик, В. Болотов, І. Зязюн, О. Овчарук, І. Родигіна, І. Черемис та ін.. Вагомі напрацювання у дослідженнях компетентнісної моделі зроблено науковцями, О. Савченко, Н. Кузьміною, О. Пехотою, В. Топаловою.

Оскільки молодший шкільний вік є сенситивним у творенні особистості дитини, а гра є одним із провідних видів діяльності молодшого школяра (поряд з навчальною), то для кваліфікаційного дослідження нами обрано тему: **«Формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор».**

Об'єкт дослідження – процес формування ключових компетентностей.

Предмет дослідження – методика формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор.

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу специфіки формування ключових компетентностей у молодших школярів розробити та апробувати методику формування ключових компетентностей у дітей

молодшого шкільного віку засобами дидактичних ігор, а також запропонувати методичні рекомендації з активізації досліджуваного процесу.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу поняття «ключові компетентності» та психофізіологічних особливостей становлення особистості молодшого школяра визначити специфіку формування ключових компетентностей у молодших школярів.
2. Проаналізувати дидактичну гру як засіб формування ключових компетентностей учнів початкової школи.
3. Дослідити та проаналізувати реальний стан сформованості ключових компетентностей учнів початкової школи.
4. Розробити та апробувати методіку формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор і за результатами апробації запропонувати методичні з активізації досліджуваного процесу.

У кваліфікаційній роботі використані такі *теоретичні методи*: *аналіз* наукових джерел з психології, педагогіки, методики з проблеми формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор; *узагальнення* досвіду з означеної проблеми; *синтезу* для визначення понятійно-категоріального апарату та уточнення основних понять проблеми дослідження, визначення шляхів формування ключових компетентностей молодших школярів; *емпіричні методи* – бесіда, анкетування, тестування, усне опитування, спостереження за процесом формування ключових компетентностей під час дидактичних ігор; *аналіз продуктів діяльності* суб'єктів освітнього процесу; педагогічний експеримент для виявлення сучасного стану формування ключових компетентностей молодших школярів.

Експериментальною базою дослідження стала **ЗЗСО I-III** ступенів В експериментальній роботі взяли участь 24 учні 1-2 класів.

Елементи наукової новизни та теоретична значущість дослідження: розроблено та проаналізовано систему формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у розробці методики формування ключових компетентностей учнів початкової школи засобами дидактичних ігор, яка може бути використана як здобувачами вищої педагогічної освіти у навчальній діяльності, так і вчителями у практичній роботі. А також - у розробці методичних рекомендацій з активізації досліджуваного процесу, які меж можуть бути використані педагогами.

Апробація результатів дослідження. Матеріали кваліфікаційної роботи відображені в тезах « «

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

1.1. Зміст поняття «ключові компетентності».

Сучасному українському суспільству характерне національне відродження, створення потужної демократичної держави, здатної долати агресора й утверджувати загальнолюдські цінності Істини, Краси та Добра. В цьому сенсі важливим завданням є виховання підростаючого покоління, здатного критично й самостійно мислити, реально оцінювати факти та події, генерувати й примножувати інноваційні ідеї, конструктивно вирішувати нагальні проблеми, відповідати за власні дії тощо. Провідного значення нині набувають розвиток пізнавальних здібностей особистості, критичного мислення, формування високо моральних і духовних якостей особистості, її комунікативності, здатності працювати в команді, бути толерантним та вміти відстоювати власну думку, йдучи на компроміс на співпрацю, вчитися протягом усього життя.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та практики діяльності освітніх закладів свідчить про те, що сьогодні в системі освіти провідним є *компетентнісний підхід*, тобто спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів, якими є такі ієрархічно-підпорядковані компетентності здобувачів освіти, як ключова, загальнопредметна і предметна.

Нами також з'ясовано, що вчені розрізняють поняття компетенції як суспільно визнаного рівня знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини та поняття компетентності як набутої у процесі навчання інтегрованої здатності особистості, що складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, які можуть цілісно реалізовуватися на практиці.

Зупинимось коротко на аналізі поняття компетентності. Так, учені традиційно компетентністю називають інтегральну якість особистості, яка

проявляється в загальній здатності та готовності діяльності, що ґрунтується на знаннях та досвіді, які набуті в процес навчання і соціалізації й орієнтовані на самостійну та успішну участь у діяльності [13; 16; 17]. Зокрема, І. Дичкіська, І. Драч, аналогічно визначають компетентність як складну інтегральну характеристику особистості, як здатність вирішувати проблеми і типові завдання, які виникають у реальних життєвих ситуаціях, у різних сферах діяльності на основі використання знань, навчального й життєвого досвіду відповідно до засвоєної системи цінностей [16; 17]. У свою чергу, Т. Полонська стверджує, що компетентність є інтегральною властивістю особистості, яку характеризує її прагнення і здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості та ін.) для успішної діяльності в певній галузі [43]. На думку Н. Мойсеюк, компетентність є якістю особистості, яка необхідна для продуктивної діяльності в певній сфері [35]. Як особливу, психосоціальну якість тлумачить компетентність Ю. Музика, зауважуючи, що джерелом компетентності є відчуття власної успішності та корисності, що сприяє усвідомленню особистістю власної здатності ефективно взаємодіяти з оточенням [36].

Цікавим, на нашу думку, є визначення компетентності, подане М. Голованем. Зокрема, автор стверджує, що компетентність – це інтегративне утворення особистості, яке поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід, особисте ставлення до предмету і продукту діяльності, та особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності [12, с. 29].

Таким чином, нами зроблено висновок, що єдиного тлумачення поняття компетентності немає. Однак, ми це поняття визначаємо як *здатність особистості на основі усвідомлених знань, умінь і навичок продуктивно діяти, успішно виконувати функції відповідно до встановлених у певній галузі чи професії стандартів і вимог.*

У ході написання кваліфікаційної роботи ми також дослідили, що на сьогодні в європейських країнах велика увага приділяється на певних компетентностях, які є базовими, універсальними, синтетичними, найбільш інтегрованими, що поєднують певний комплекс знань, умінь, цінностей та ставлень, і набуваються протягом засвоєння всього змісту освіти, які названі *ключовими компетентностями*. Ґрунтовні дослідження сутності ключових компетентностей та їх структуризації було здійснено фахівцями Ради Європи, Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD).

О. Овчарук зауважує, що поняття ключових компетентностей (key competencies) експертами даних організацій застосовується у розумінні таких, які дають змогу особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах і які роблять внесок у поліпшення якості суспільства та сприяють особистому успіхові, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер [41, с. 8].

І. Єрмаков та Д. Пузіков трактують ключову компетентність як системну властивість особистості: цілісну, ієрархічну динамічну систему здатностей, що дозволяє людині свідомо і творчо визначати та здійснювати власне життя, розвивати свою індивідуальність, розбудовувати життєвий ціннісно-нормативний простір, вирішувати складні життєві завдання, набувати і виконувати соціальні ролі [19, с. 19]. Вчені О. Овчарук, та О. Пометун ключову компетентність визначають як об'єктивну категорію, що відображає здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно вирішуючи відповідні проблеми [23, С.24-78.]

У ході дослідження нами з'ясовано, що у Європейській довідковій рамковій структурі ключових компетентностей для навчання упродовж життя міститься вісім ключових компетентностей: спілкування рідною мовою; спілкування іноземними мовами; математична компетентність і базові компетентності у галузі науки та техніки; цифрова обчислювальна компетентність; соціальна і громадянська компетентності; ініціативність та

підприємливість; культурна освіченість та виразність [32].

Отже, ключова компетентність особистості є структурованим комплексом якостей особистості, що уможлиблює активну участь людини у різних життєвих сферах діяльності; усуває суперечності між «мертвим багажем» засвоєних теоретичних знань і їх використанням для розв'язання конкретних життєвих задач.

Учені - експерти виокремили основні критерії, за якими можна здійснювати відбір ключових компетентностей. Мова йде насамперед про такі характерні ознаки, як: важливість для самої особистості; відповідність засобам щодо важливих, складних потреб та викликів у широкому контексті; сприяння успішній життєвій адаптації та високому соціальному й професійному рівню на шляху до успішного життя та розвиненого суспільства.

Ми також визначили, що ознаками ключових життєвих компетентностей, які їх відрізняють від інших, є:

1) поліфункційність, що забезпечує вирішення складних нетрадиційних завдань у різних проблемних, критичних ситуаціях як окремої людини, так і соціуму в цілому;

2) багатовимірність, що передбачає розумові вміння, творчість, комунікації, технологічні процедури тощо;

3) інтелектуальність, відображає наявність критичного та логічного мислення, саморефлексії, самопізнання, самовизначення, самооцінки, самовиховання тощо;

4) надпредметність і міждисциплінарність, тобто сфери їх застосування не обмежені будь-якими конкретними ознаками та факторами [32].

Таким чином, ключові компетентності інтегрують особистісне і соціальне в освіті; відображають системне й комплексне оволодіння не лише системою знань, але й сукупністю способів діяльності, що власне створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; набуваються молодою людиною не лише під час вивчення предметів, але й засобами неформальної освіти,

впливу середовища тощо [40, с. 18].

Основні положення компетентнісного підходу в освіті покладено в основу нових українських освітніх стандартів. Так, у Державному стандарті початкової освіти від 21 лютого 2018 року № 87 розроблено одинадцять ключових компетентностей, які потрібно формувати в учнів молодшого шкільного віку.

Оскільки, одним із завдань кваліфікаційного дослідження було визначення специфічних особливостей формування ключових компетентностей молодших школярів, то насамперед проаналізуємо особливості становлення особистості дитини в молодшому шкільному віці.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що *основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях. Молодий шкільний вік є сенситивним у становленні особистості дитини, її цінностей, інтересів, пізнання навколишнього світу, формування системи взаємин «Я» і «Ми», «Я» та «Світ».* Це і є однією із основних особливостей формування ключових компетентностей молодших школярів.

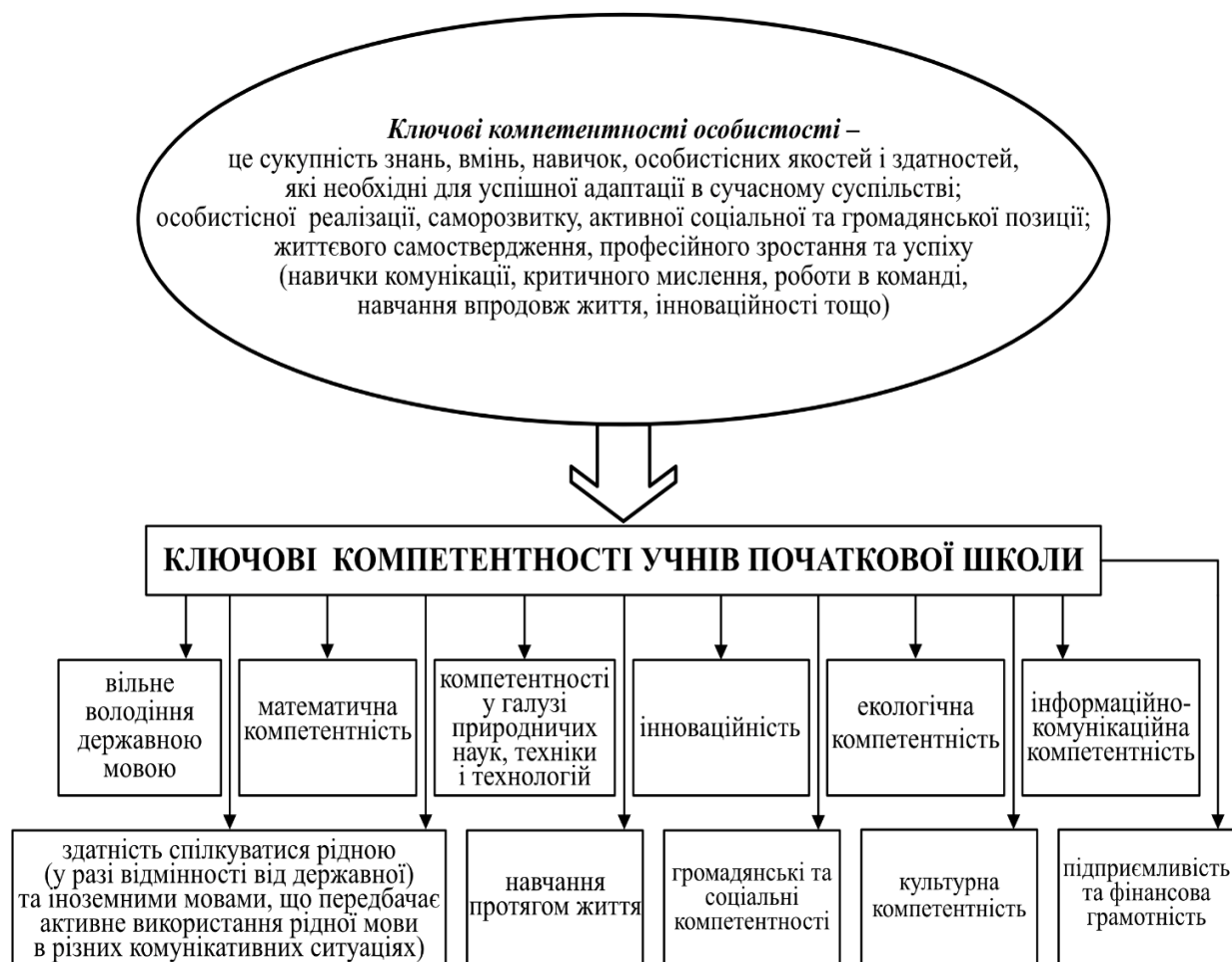
Метою початкової освіти, як зазначено у державному стандарті початкової освіти, є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [15].

Досягнення визначеної мети початкової освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як:

- визнання унікальності та обдарованості кожної дитини, що забезпечується рівним доступом до освіти, заборонаю будь-яких форм дискримінації або відокремлення дітей на основі попереднього відбору;

- цінність дитинства, що оберігається шляхом встановлення освітніх вимог, які відповідають віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру, обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини;
- радість пізнання, що обумовлюється використанням в освітньому процесі дослідницької та проектної діяльності;
- розвиток вільної особистості шляхом підтримки самостійності, незалежного мислення, оптимізму та впевненості в собі;
- міцного здоров'я та добробуту, яких можливо досягти шляхом формування здорового способу життя і створення умов для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку;
- забезпечення безпеки у результаті створення атмосфери довіри і взаємоповаги, перетворення школи на безпечне місце, де запобігають насильству і цькуванню, надають необхідну підтримку;
- утвердження людської гідності шляхом виховання чесності, відваги, наполегливості, доброти, здатності до співчуття і співпереживання, справедливості, поваги до прав людини (зокрема, права на життя, здоров'я, власність, свободу слова тощо);
- плекання любові до рідного краю та української культури, шанобливе ставлення до Української держави;
- формування активної громадянської позиції, відповідальності за своє життя, розвиток громади та суспільства, збереження навколишнього світу [15].

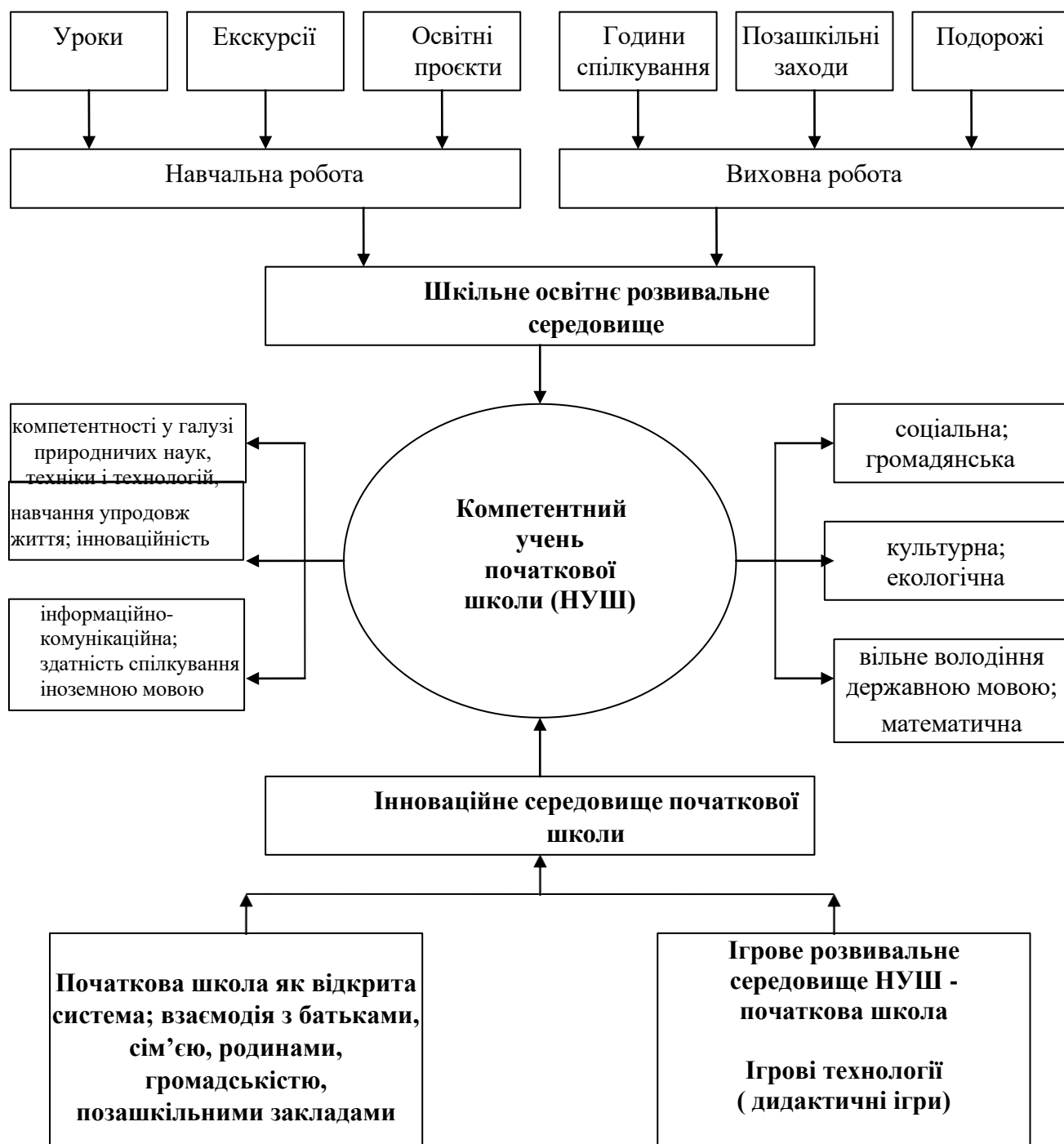
Ключовими у стандарті початкової освіти визначено наступні компетентності: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність (рис.1.1.).

Рис.1.1. Ключові компетентності молодших школярів

Отже, формування ключових компетентностей молодших школярів є одним із завдань організації освітньої діяльності початкової школи й ґрунтується на компетентнісному, діяльнісному, особистісному, системному та ціннісному підходах. Дитина – найвища цінність, особистість дитини – унікальна й неповторна. Формується особистість дитини у діяльності під впливом системи факторів: навчальних, виховних, розвивальних, соціалізаційних, взаємодії школи та сім'ї. Компетентність є особистісною здатністю і готовністю до різних видів продуктивної діяльності, інтегрованою характеристикою особистості.

Компетентнісно орієнтований підхід вимагає від початкової школи принципово нового бачення мети й завдань освітнього процесу, головне – його результату: компетентної особистості молодшого школяра (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Модель формування ключових компетентностей молодших школярів

Тобто компетентнісний підхід означає цілісність здатностей дитини до життєдіяльності, життєтворчості, оскільки розрізнено ні знання, ні вміння, ні досвід діяльності самі по собі не є значимими. Це, на нашу думку, є

ще однією особливістю реалізації досліджуваного процесу.

Державний стандарт передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням *діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів* у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи) [15].

Таким чином, ми виділяємо наступну особливість формування ключових компетентностей молодших школярів: *поліфакторність і взаємозв'язок усіх чинників формування ключових компетентностей учня молодшого шкільного віку – єдності освітнього процесу початкової школи, сім'ї, позашкільних закладів, громадськості.*

З аналізу моделі формування ключових компетентностей особистості молодшого школяра (рис.1.2.) можна зробити висновок, що це складний, багатофакторний процес, який реалізується на основі психо-фізіологічних особливостей розвитку дитини, з урахуванням її життєвого та соціального досвіду, знань та умінь і відображає здатність та готовність життєдіяти в суспільстві.

1.2. Дидактична гра як засіб формування ключових компетентностей молодших школярів.

У попередньому параграфі кваліфікаційної роботи однією із особливостей формування ключових компетентностей молодших школярів було визначено єдність і взаємовплив різних факторів її формування, а також наголошено, що основою формування ключових компетентностей дитини молодшого віку є знання, вміння, навички та досвід особистості учня початкової школи. У моделі формування компетентної особистості молодшого школяра виділено окремо виділено ігрову діяльність. Саме тому, одним із завдань кваліфікаційної роботи було визначено аналіз потенціалу дидактичної гри як засобу формування ключових компетентностей молодших школярів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що гра є найбільш доступною та засвоєною дітьми діяльністю. Навіть у початковій

школі, поряд з навчальною (особливо тепер в умовах НУШ) лишається ігрова діяльність як провідний вид життєдіяльності дитини. Саме з ігрової діяльності діти беруть зразки вирішення певних життєвих завдань, виконують ті чи інші соціальні ролі, формують свій соціальний досвід.

Проблему дослідження сутності та ролі гри у становленні особистості дитини, її навчання та розвитку, соціалізації досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені. Зокрема, Ф. Фребель, розробив положення про гру як особливий засіб виховання, в основу своєї класифікації поклав, принцип диференційованого впливу ігор на розвиток розуму (розумові ігри), зовнішні органи чуття (сенсорні ігри), рухи (моторні ігри). Цікаву класифікацію ігор запропонував К. Грос. Так, учений виділив ігри рухливі, розумові, сенсорні, на розвиток волі - „ігри звичайних функцій”; до „ігор спеціальних функцій” ученим віднесені вправи з метою удосконалення інстинктів (сімейні ігри, ігри в полювання, залицяння й ін.). У свою чергу, П. Лесгафт поділив дитячі ігри для школярів на дві групи: імітаційні (наслідувальні) та рухливі (ігри з правилами). На вирішальну роль гри у становленні моральності й духовності дітей наголошував К. Ушинський. Гру як провідний чинник становлення особистості дитини характеризував В. Сухомлинський, наголошуючи на необхідність зв'язку гри з навчальним і виховним процесом.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави для твердження, що ігрова діяльність є важливим засобом формування особистості дитини в цілому й зокрема виховання розумової, пізнавальної активності дітей. Гра, як свідчать результати наукових досліджень, активізує психічні процеси, розвиває інтерес, зацікавленість, полегшує процес засвоєння знань, сприяє хорошему настрою, позитивним емоціям [18; 20; 21]

У цьому контексті особливо важливими є дидактичні ігри, які сприяють активізації гнучкості розуму, формують здатність до таких мислительних дій, як: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизації тощо.

Аналізуючи ігрову діяльність дітей, О. Савченко виділяє наступні її компоненти:

- 1) спонукальний - потреби, мотиви, інтереси, прагнення, які визначають бажання дитини брати участь у грі;
- 2) орієнтувальний - вибір засобів і способів ігрової діяльності;
- 3) виконавський - дії, операції, які дають можливість реалізувати ігрову мету;
- 4) контрольно-оцінний - корекція і стимулювання активної ігрової діяльності [47].

П. Дячук зауважує, що однією з основних форм організації освітньої діяльності дітей молодшого шкільного віку (автор наголошує на віці 6-7 років) є гра. Втілюючи завдання концепції Нової Української Школи (НУШ), освітній процес початкової освіти впроваджуються ігрові технології, які дозволяють ефективно формувати в учнів ключові компетентності, а саме: уміння навчатися впродовж життя, спілкування українською мовою, набувати компетентності в природничих, технологічних, математичних інформаційно-цифрових науках, екологічну грамотність і ведення здорового способу життя [24] ; [18].

Ігрова технологія – це особливий метод навчання, який передбачає засвоєння навчального матеріалу та змісту освіти, формує взаємодію педагога і здобувача освіти за допомогою гри, а також допомагає знайти та отримати бажану ціль, тобто досягти певного результату. Як дидактична категорія гра виступає дидактичним методом, що забезпечує оптимальне вирішення пізнавальних завдань.

У словнику під *дидактичною грою* розуміється «гра, що проводиться в навчальних цілях, головними з яких є формування мовленнєвих навичок і вмінь, підвищення мотивації до вивчення мови, заучування готових фраз і ситуаційних кліше. У дидактичних іграх цілі навчання досягаються через виконання ігрових завдань» [10, с. 162].

У ході написання кваліфікаційної роботи було зроблено висновок, що в теорії педагогіки немає єдиного підходу до класифікації ігор у цілому й зокрема дидактичних. Так, учені традиційно поділяють навчальні ігри на:

1) підготовчі ігри та 2) творчі ігри. Ця класифікація відноситься до формування мовних компетентностей (як української мови, так і іншомовної компетентності). Хоча, на нашу думку, цей поділ дидактичних ігор може бути використаний і для інших дидактичних ігор.

Ю. Федусенко класифікував дидактичні ігри на групи:

1) дидактичні ігри, які готують до комунікативної діяльності та сприяють формуванню мовної компетентності; 2) дидактичні ігри, які забезпечують комунікативну діяльність: та формують мовленнєву компетентність та сприяють формуванню соціокультурної компетентності (наприклад, країнознавчої, лінгвокраїнознавчої); 3) дидактичні ігри, які формують загально-навчальні компетентності [54]. Як і в попередньому випадку, учений розглядає дидактичну гру насамперед як засіб формування англomовної компетентності. Нам видається, що ця класифікація дидактичних ігор є універсальною й може бути застосовною для всіх ігор як засобу формування ключових компетентностей. У свою чергу Е.Клапаред виокремлює наступні види дидактичних ігор: а) сенсорні ігри, які розвивають можливість отримати інформацію за допомогою органів чуття; б) моторні ігри, що розвивають координацію рухів, сили, швидкості, органів мовлення; в) психічні ігри, які у свою чергу ще класифікуються на інтелектуальні та афективні. Інтелектуальні ігри розвивають загальні функції, а афективні – спеціальні (наприклад, гра в боротьбу (фізичну та розумову); гра в мисливців (хованки); сучасні ігри; сімейні ігри; наслідувальні ігри [53].

Ю. Музика, досліджуючи функції дидактичної гри, зауважує, що для зручності використання ігор в освітньому процесі їх умовно можна об'єднати в чотири основні групи [36, с. 205-207]:

1. Ігри, за допомогою яких формують вміння виділяти суттєві ознаки предметів, явищ (наприклад, «Відгадай-но», «Магазин» та ін.).

2. Ігри, що формують вміння порівнювати, зіставляти, давати правильні умовиводи (для прикладу, «Схожий – не схожий», «Хто більше помітить небилиць» тощо).

3. Ігри, що формують уміння узагальнювати й класифікувати предмети за різними ознаками (наприклад, «Кому що потрібно?», «Назви три предмети», «Назви одним словом»).

4. Ігри, спрямовані на розвиток уваги, кмітливості, швидкості мислення: «Краски», «Літає – не літає» та ін. [36].

Аналізуючи роль дидактичних ігор у формуванні ключових компетентностей у молодших школярів, ми дійшли висновку, що в освітньому процесі початкової школи використовуються різні види дидактичних ігор, що є вимогою Нової української школи. Мова йде про словесні ігри, ігри з предметами (іграшками, природним матеріалом), настільно-друковані ігри (парні картинки, різні види лото, доміно) тощо.

За допомогою дидактичної гри в доступній формі, з урахуванням вікових особливостей молодших школярів, необхідно ознайомлювати їх з різноманітними явищами, предметами та їх властивостями; допомагати закріпити знання, здобуті школярами за такими освітніми галузями, як мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформативна, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична [34; 44].

1. *Словесні ігри* розвивають в учнів увагу, кмітливість, швидкість мислення, а також сприяють розширенню словникового запасу, формуванню зв'язної мови, правильної звуковимови. Під час цих ігор молодші школярі вчаться описувати предмети, виділяючи їх характерні ознаки, відгадувати за описом, класифікувати їх за різними ознаками [*Музика*]. Словесні ігри прості у проведенні, не вимагають додаткових облаштувань. Обов'язково мають правила, обумовлені змістом гри, вимагають від молодших школярів певних ігрових дій (полягають у перестановці, порівнянні предметів, доборі за ознакою тощо) і спрямовані на результат (для учнів – це вдале виконання завдань, для вчителя - засвоєння дитиною програмового матеріалу).

2. *Ігри з предметами*, які допомагають дітям учитися порівнювати, встановлювати схожість і відмінність предметів, об'єднувати предмети за певною ознакою, складати з частин ціле, що сприяє розвитку у них

спостережливості та логічного мислення, а також таких розумових операцій, як аналіз, синтез, узагальнення та класифікація.

3. *Настільно-друковані ігри* допомагають розширити знання дітей про навколишнє середовище: предмети, рослинний і тваринний світи, природні та суспільні явища, характер стосунків між людьми),

4. *Ігри з природним матеріалом*, у яких закріплюються знання про навколишнє природне середовище, формуються різні розумові процеси (аналіз, синтез, класифікація).

5. *Дидактичні ігри з шістьма цеглинками LEGO*, які допомагають формувати, наприклад, математичну компетентність, (утворення числа, склад числа, арифметичні дії, обчислювальні навички).

6. *Дидактичні ігри з кольоровими паличками Кюізенера*, за допомогою яких діти вчаться моделювати предмети із заданої кількості деталей та в обмеженому просторі, відтворювати предмети за уявою, визначати напрямок руху, діяти за словесною вказівкою. Такі ігри сприяють закріпленню знань про склад числа, опановують дії «додавання» та «віднімання», вчаться орієнтуватися у просторі.

7. *Ігри з геобордом*, які розвивають логічне, асоціативне, просторове, творче мислення, пам'ять та увагу дітей молодшого шкільного віку. Геоборд є багатофункціональною геометричною дошкою для конструювання плоских зображень. Ці ігри використовують для повторення літер, цифр, вивчення складу числа; діти також вправляються в об'єднанні, доповненні множин, видаленні з цілого частини, відпрацьовують навички рахування.

8. *Ігри-фантазування*, цінність такої гри полягає у її творчості, оскільки дитина у ході гри творить новий сюжет в ідеальному плані (у вигляді уявлень). Основою гри-фантазування є співтворчість педагога і дітей у придумуванні ігрових подій, послідовно зв'язаних між собою. Плідним є навчання дітей зміні сюжету знайомої казки (твір з новою кінцівкою, включення персонажів з інших казок та ін.). Спрямувати фантазію дитини в

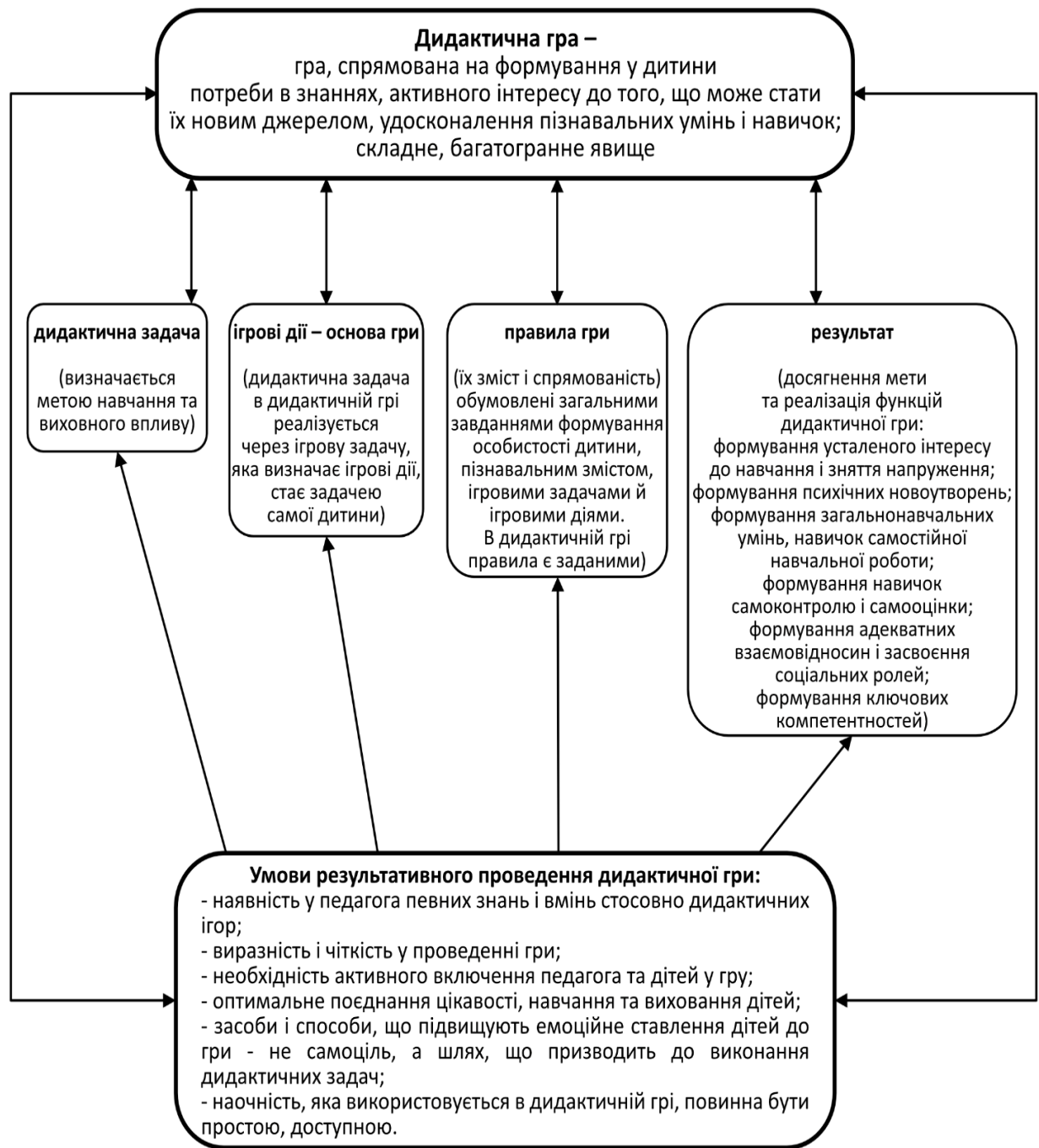
нове русло можна за допомогою моделювання, створення схем казкового сюжету, використання символічного зображення персонажів [36].

9. *Ігри з правилами* - особлива група ігор, спеціально створених народною чи науковою педагогікою для вирішення певних задач навчання, виховання та розвитку дітей. Є ігри з готовим змістом, з фіксованими правилами, що є неодмінними компонентами гри. Навчальні задачі реалізуються через ігрові дії дитини при виконанні певного завдання (знайти, сказати навпаки, упіймати м'яча тощо). Учені зауважують, що залежно від характеру навчальної мети ігри з правилами поділяються на дві великі групи: а) дидактичні і б) рухливі, що у свою чергу диференціюються за різними основами [36]. Так, *дидактичні ігри поділяються за змістом на математичні, природознавчі, мовні тощо; за дидактичним матеріалом - на ігри з предметами й іграшками, друковані, словесні та ін.*

Отже, узагальнивши різні підходи вчених до визначення гри та ігрової діяльності в цілому й зокрема ролі дидактичної гри у формуванні особистості дитини молодшого шкільного віку, ми дійшли висновку, що *дидактична гра – це гра, яка спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок. А відтак, дидактична гра є складним, багатогранним явищем (рис.1.2.).*

Ми розглядаємо дидактичну гру як засіб формування ключових компетентностей молодших школярів.

Насамперед відзначимо, що дидактична гра має свою структуру. Насамперед, чітко окреслюється *дидактична задача, яка визначається метою навчання та виховного впливу.*

Рис.1.2. Сутнісно-структурний аналіз дидактичної гри як засобу формування ключових компетентностей молодших школярів

В нашому випадку дидактичною задачею виступає *формування конкретно тієї чи іншої або системи ключових компетентностей.*

Дидактична задача в дидактичній грі реалізується через ігрову задачу, яка визначає *ігрові дії*. Основою гри є ігрові дії. Ігрова задача має усвідомитись і бути прийнятною самою дитиною.

У дидактичній грі обов'язковими та заданими є *правила гри*. Їх зміст і спрямованість обумовлені загальними завданнями формування особистості дитини, пізнавальним змістом, ігровими задачами й ігровими діями.

У дидактичній грі, як у будь-якій діяльності, має бути *результат*. Результатом дидактичної гри є досягнення мети та реалізація функцій дидактичної гри: формування ключових компетентностей, формування усталеного інтересу до навчання і зняття напруження; формування психічних новоутворень; формування загально навчальних умінь, навичок самостійної навчальної роботи; формування навичок самоконтролю і самооцінки; формування адекватних взаємовідносин і засвоєння соціальних ролей.

У ході написання кваліфікаційної роботи нами також досліджено, що дидактична гра буде засобом формування ключових компетентностей, якщо будуть дотримані певні умови. Насамперед, гра має бути логічно включена у структуру уроку. Важливим є посилення розвивальної спрямованості будь-якої дидактичної гри. Важливим є також керівництво з боку вчителя організацією та протіканням ігрової діяльності дитини. Учень мусить бути вмотивованим до ігрової діяльності, бути активним її суб'єктом; чітко розуміти мету гри, дотримуватись правил, бачити результат, успіх та отримувати задоволення від ігрової діяльності.

Зупинимось на деяких особливостях використання дидактичних ігор у формуванні ключових компетентностей молодших школярів. Для прикладу, Т. Бортнюк, аналізуючи дидактичну гру як засіб формування підприємницької компетентності учнів початкової школи, розгляд визначену компетентність як аналог компетентності підприємливості та фінансової грамотності. У Законі України «Про освіту» та Державному стандарті початкової освіти (2018) ця компетентність формулюється як «підприємливість та фінансова грамотність», що передбачає ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до

втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень (Zakon Ukrainy “Pro osvitu”, 2018). Учена визначає структуру уроків, на яких формується підприємницька компетентність:

1. Вступна частина (готує до сприймання матеріалу).
2. Термінологічна частина (розкриваються основні поняття, які будуть використовуватися на занятті).
3. Ігрова апробація матеріалу (на першому етапі – дидактичні ігри, на другому – ситуативні, на третьому – рольові).
4. Варіативна частина (проводиться на вибір вчителя: завдання з творчої діяльності, формування математичних уявлень, ознайомлення з навколишнім середовищем).
5. Заключна частина (підсумок, завдання для самостійного спостереження) [6].

Далі науковиця стверджує, що на кожному етапі уроку проводяться різноманітні ігри економічної спрямованості, наприклад, пропонує застосовувати гру «Біг асоціацій». Головною особливістю дидактичних ігор є те, що молодші школярі грають, не підозрюючи, що освоюють знання, опановують вміння і навички, навчаються культурі спілкування і поведінки. «...Всі дидактичні ігри включають в себе пізнавальний і виховний зміст, що дозволяє інтегровано вирішувати завдання з формування у школярів підприємницької компетентності. Тому завдання вчителя – створювати і використовувати у шкільному житті такі дидактичні ігри, в яких діяльнісний підхід дає можливість фіксувати динаміку фінансово-морального розвитку дитини, сутність якого полягає у вмінні дитини самостійно, й іноді за допомогою вчителя, реалізувати свої здібності до практичної діяльності. Учитель допомагає учневі розвиватись від елементарних навичок поведінки до більш високого рівня, для якого необхідні самостійність у прийнятті рішень і моральний вибір [6].

Погоджуємося з думкою дослідниці М. Товкало, що підприємницький складник можна розвивати кожного уроку через методи, які спонукатимуть

учня бути активним, ініціативним, комунікабельним, відповідальним тощо. Це можливо через використання діяльнісного підходу, суть якого можна передати через так звану формулу:

90% практики + 10% таланту = 100% успіху [6].

Н. Белікова у своїх дослідженнях, присвячених розвитку ключових компетентностей НУШ засобами ігрової діяльності у початковій школі, наголошує на тому, що сучасна освітня система в галузі фізичної культури повинна спрямовуватися на розвиток ключових компетентностей у рамках НУШ. Зрозуміло, що кожен з цих компетентностей учні будуть розвивати поступово, у процесі вивчення різних предметів на різних етапах освітнього процесу. Разом з тим, кожен ключову компетентність можна розвивати, використовуючи ігровий метод на уроках фізичної культури [5; с.182-186]. Далі науковиця зазначає, що спілкування іноземними мовами є однією із ключових компетентностей, яку можна розвивати за допомогою рухливих ігор. І наводить для прикладу гру «Кольори», яка сприяє розвитку мовних навичок та спілкування іноземною мовою в активному фізичному середовищі. У цій грі учитель використовує англійську мову для називання кольорів, а діти мають швидко знайти відповідний колір у спортивному залі та доторкнутися до нього. Авторка також пропонує проведення гри «Організуй свій фітнес-клуб», яка сприяє розвитку навичок самостійності, творчості та відкритості до нових ідей серед учнів. Також, учена наголошує, що «розвивати соціальну та громадянську компетентність серед молодших школярів на уроках фізичної культури можна шляхом залучення їх до різноманітних командних ігор та естафет. У таких іграх діти навчаються працювати як частина команди, спільно вирішувати поставлені завдання, розподіляти обов'язки, взаємодіяти та вирішувати конфлікти» [5].

У контексті нашого дослідження цікавою є ідея Н. Белікової щодо внесення до системи ключових компетентностей учнів початкової школи ігрової компетентності як «здатності дитини розуміти, створювати та брати участь у різноманітних іграх, що включає у себе фізичну активність, спільну

взаємодію з однолітками, розвиток стратегічного та тактичного мислення під час гри, а також вміння дотримуватися правил гри та спортивної етики» [5]. На думку науковиці, ігрова компетентність сприяє розвитку когнітивних, соціальних та фізичних навичок учнів, а також формує важливі риси особистості, такі як комунікабельність, толерантність, творчість і саморегуляція [5].

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛЬНОГО СТАНУ ПРОБЛЕМИ

2.1. Методика дослідження сформованості ключових компетентностей у молодших школярів

Одним із завдань кваліфікаційної роботи було визначення реального стану сформованості ключових компетентностей у молодших школярів та його аналіз.

Експериментальне дослідження проблеми стану сформованості ключових компетентностей у молодших школярів було проведене у **ЗЗСО № м. Луцька**. Було задіяно 24 учні молодшого шкільного віку (перший-другий класи).

В основу дослідження нами було покладено традиційну структуру процесу формування:

ЩО – ДЛЯ ЧОГО – СТАВЛЕННЯ – ОЦІНКА – ВИКОРИСТАННЯ В ДІЇ

Іншими словами, когнітивний (знання), мотиваційний (мотиви), оціночний (ставлення та ціннісні орієнтації) і поведінковий компоненти (поведінка та діяльність). Відповідно до кожного компонента ми визначили відповідні критерії сформованості ключових компетентностей у молодших школярів: *когнітивний, мотиваційний, оціночний та поведінковий*.

Для чіткості та логіки проведення дослідження для кожного критерію нами підбрано відповідні показники, за проявами яких і діагностовано відповідний рівень сформованості ключових компетентностей молодшого школяра (таблиця 2.1.).

Таблиця 2.1.

Дослідження рівня сформованості ключових компетентностей молодших школярів

<i>Компонент</i>	<i>Критерій</i>	<i>Показник</i>
Когнітивний	когнітивний	Усвідомлені знання молодших школярів про те, що ми прагнемо сформувати
Мотиваційний	мотиваційний	Потреби, інтереси та мотив діяльності учня.

Оціночний	оціночний	1) Емоційне ставлення дитини до того, що формується; 2) Цінності учня початкової школи.
Поведінковий	поведінковий	Здатність учня на практиці, у поведінці проявляти сформовану якість та здатність.

Ми визначаємо рівні сформованості ключових компетентностей молодших школярів за проявами показників кожної із **11** ключових компетентностей (допомогою різних методів):

- 1) вільне володіння державною мовою
- 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях)
- 3) математична компетентність
- 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій
- 5) інноваційність
- 6) екологічна компетентність
- 7) інформаційно-комунікаційна компетентність
- 8) навчання протягом життя
- 9) громадянські та соціальні компетентності
- 10) культурна компетентність
- 11) підприємливість та фінансова грамотність.

Виділяємо три рівні сформованості ключових компетентностей молодших школярів: *високий, середній, низький*.

Відповіді учнів нами оцінювалось умовно балами. За загальною набраною сумою балів і визначався відповідний рівень сформованості ключових компетентностей молодших школярів.

Для спрощення умовно ми вибрали кількість – 100 балів; відповідно до високого рівня сформованості ключових компетентностей віднесено молодших школярів, які набрали 82-100 балів; до середнього – від 60 до 81; і до низького – від 0 до 59 балів.

Таблиця 2.2.

**Розподіл рівнів сформованості ключових компетентностей
молодших школярів за набраними балами**

Бали	Рівень
82 – 100	високий
60 – 81	середній
0 – 59	низький

Дослідження рівня сформованості ключових компетентностей здійснювалось у декілька етапів:

1. Дослідження кожної із ключових компетентностей за певним критерієм, тобто кожна із 11 ключових компетентностей досліджувалась за когнітивним, мотиваційним, оціночним та поведінковим критерієм.

2. На основі усередненого математичного значення дослідження сформованості ключових компетентностей за кожним із критеріїв.

3. Визначення рівня сформованості ключових компетентностей молодших школярів.

Для дослідження рівня сформованості кожної із 11 ключових компетентностей у молодших школярів нами були використані наступні методи та методики (таблиця 2.3.).

Таблиця 2.3.

**Методи діагностування сформованості ключових компетентностей
у молодших школярів**

Компетентність	Методи, методики діагностування
вільне володіння державною мовою	бесіда, спостереження, ігри, завершити речення, скласти розповідь за картинкою, скласти казку та ін.
здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та	бесіда, діалог, ігри, завершити речення, скласти розповідь за картинкою та ін.

іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях)	
математична компетентність	розв'язання завдань, ігри, складання конструкторів, малювання тощо.
компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій	спостереження, ігри, бесіда, конструювання тощо
інноваційність	бесіда, спостереження, моделювання, конструювання, ігри
екологічна компетентність	участь у акціях, спостереження, бесіда, ігри, дитяча творчість
інформаційно-комунікаційна компетентність	виконання творчих завдань, бесіда, спостереження, робота на комп'ютері, в гаджетах тощо
навчання протягом життя	участь в акціях, бесіда, спостереження
громадянські та соціальні компетентності	тестування (тест «Хто Я?») діагностики оціночного компоненту); спостереження - методика «Рукавички» (Г. Цукерман) для діагностики поведінкового компоненту; розв'язання педагогічних ситуацій для діагностики когнітивного компоненту; спостереження, бесіда, завершення речення, складання оповідання тощо; опитувальник «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (Реан), методика «Діагностика емоційних бар'єрів у спілкуванні» (В. Бойко), методика діагностики рівня розвитку рефлексивності (А. Карпов).
культурна компетентність	бесіда, спостереження, участь у заходах, завершити речення, розповідь за картинкою та ін.
підприємливість та фінансова грамотність	ігри, виконання творчих завдань, розв'язування економічних задач тощо.

Наведемо конкретні приклади дослідження рівня сформованості тієї чи іншої ключової компетентності у молодших школярів.

Математична компетентність - це здатність особистості бачити й застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і метод математичного моделювання, вміння будувати математичну модель,

досліджувати її методами математики, використовувати результати у практичній діяльності.

Складовими математичної компетентності є: обчислювальна; інформаційно-графічна; логічна; геометрична компетентності [46].

Для визначення готовності молодшого школяра (перший клас) застосовувати обчислювальні вміння та навички у практичних ситуаціях пропонуємо порівняти два числа; додати та відняти їх, знайти значення числового виразу та порівняти значення величин. У цьому випадку ми використовуємо ігри: «Галявина обчислень», «Табличний циферблат», «Математична ромашка» та ін.

З метою визначення геометричної складової у математичній компетентності пропонуємо учням визначити місцезнаходження об'єкта на площині і в просторі; зобразити трикутник, коло, квадрат. А також конструювати геометричні фігури (ігрові вправи «Віднови малюнок», «Танграм»).

Аналогічно ми досліджували *когнітивну складову компетентності спілкування державною мовою* як здатності усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди.

Досліджуючи інформаційно-цифрову компетентність, нами також було з'ясовано насамперед знання дітей про комп'ютер, а також виконання ними завдань на мультимедійній дошці.

Для визначення рівня *сформованості екологічної компетентності* учнів початкової школи також варто насамперед з'ясувати розуміння дітьми ролі навколишнього середовища для їхнього життя та здоров'я дитини, а також визначити бажання та інтерес дотримуватися здорового способу життя (використання природничого матеріалу під час проведення уроків математики, проведення фізкультхвилинок, хвилинок релаксації). Тут цікавими і продуктивними можуть бути аналіз самостійно складених учнями віршованих та прозових творів екологічного спрямування та ін.

Для діагностики рівня сформованості соціальної та мовної

компетентності дітей молодшого шкільного віку використано наступні методи дослідження у відповідності до визначених критеріїв та показників: тестування (тест «Хто Я?» автори Т. Кун, Т. Макпартленд для діагностики оціночного компоненту); спостереження - методика «Рукавички» (Г. Цукерман) для діагностики поведінкового компоненту; розв'язання педагогічних задач – для діагностики когнітивного компоненту; анкетування.

Для визначення рівнів сформованості ключових компетентностей у молодших школярів за мотиваційним критерієм(тобто мотиваційна орієнтація учнів початкових класів у сфері соціально-мовної взаємодії) нами застосовано анкетування та психодіагностичні методики «Мотивація успіху і боязнь невдачі» (Реан), «Діагностика емоційних бар'єрів у спілкуванні» (В. Бойко), методика діагностики рівня розвитку рефлексивності (А. Карпов).

На цьому етапі дослідницько-експериментальної роботи ми дослідили сформовані знання, вміння та навики учнів початкової школи за визначеними ключовими компетентностями; визначили інтерес молодших школярів до результатів пізнавальної діяльності у різни здатність до комунікації, до інноваційної діяльності, дослідили рівень оволодіння молодшими школярами інтегрованими знаннями з різних галузей; здатність дітей до конструктивної взаємодії з іншими людьми; їх рівень культурної вихованості; екологічної освіченості, знання та використання суспільних норм і правил у повсякденній поведінці.

Застосувавши бальну систему й опрацювавши одержані результати, ми дослідили рівня сформованості усіх ключових компетентностей у молодших школярів(таблиця 2.4.).

Таблиця 2.4.

Розподіл респондентів за рівнями сформованості ключових компетентностей (у %)

Ключова компетентність \ Рівень	високий %	середній %	низький %
вільне володіння державною мовою	15,5	76,3	8,2
здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях)	9,4	75,3	15,3
математична компетентність	9,1	79,2	11,7
компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій	9,6	75,9	14,5
інноваційність	7,3	73,5	19,2
екологічна компетентність	11,8	81,0	7,2
інформаційно-комунікаційна компетентність	8,3	82,0	9,7
навчання протягом життя	5,6	76,2	18,2
громадянські та соціальні компетентності	9,1	75,5	15,4
культурна компетентність	8,8	72,9	18,3
підприємливість та фінансова грамотність	5,3	77,5	17,2

Аналіз одержаних результатів свідчить про те, що переважаючим серед молодших школярів є середній рівень сформованості ключових компетентностей. Високим є показник низького рівня сформованості ключових компетентностей.

На наступному етапі дослідницько-експериментальної роботи ми дослідили узагальнено рівні сформованості ключових компетентностей за кожним із визначених критеріїв.

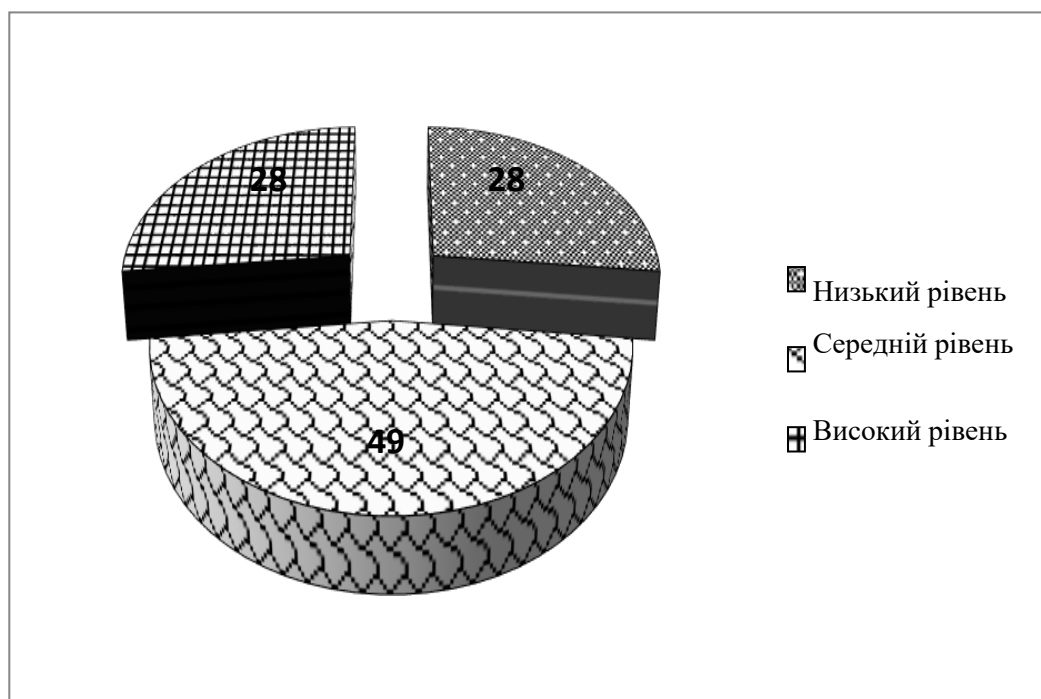
1. Визначення рівня сформованості ключових компетентностей у молодших школярів за когнітивним критерієм

Таблиця 2.5.

Розподіл респондентів – молодших школярів за рівнем сформованості ключових компетентностей (когнітивний критерій)

рівень	кількість	%
високий	5	23
середній	12	49
низький	7	28

Зобразимо одержані дані на діаграмі (рис.2.1.

Рис.2.1. Розподіл молодших школярів за рівнем сформованості ключових компетентностей (когнітивний критерій)

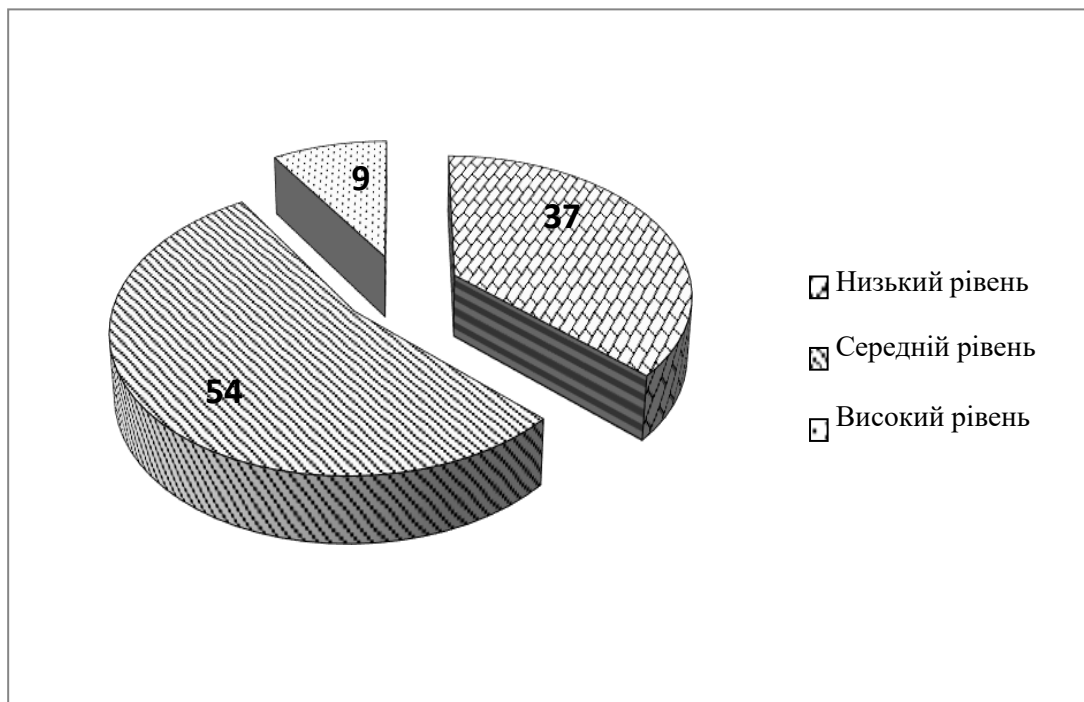
2. Визначення рівня сформованості ключових компетентностей молодших школярів за мотиваційним критерієм

Таблиця 2.6.

Розподіл респондентів – молодших школярів за рівнем сформованості ключових компетентностей (мотиваційний критерій)

рівень	кількість	%
високий	2	9
середній	13	54
низький	9	37

Для наочності подамо діаграмою (рис.2.2.)

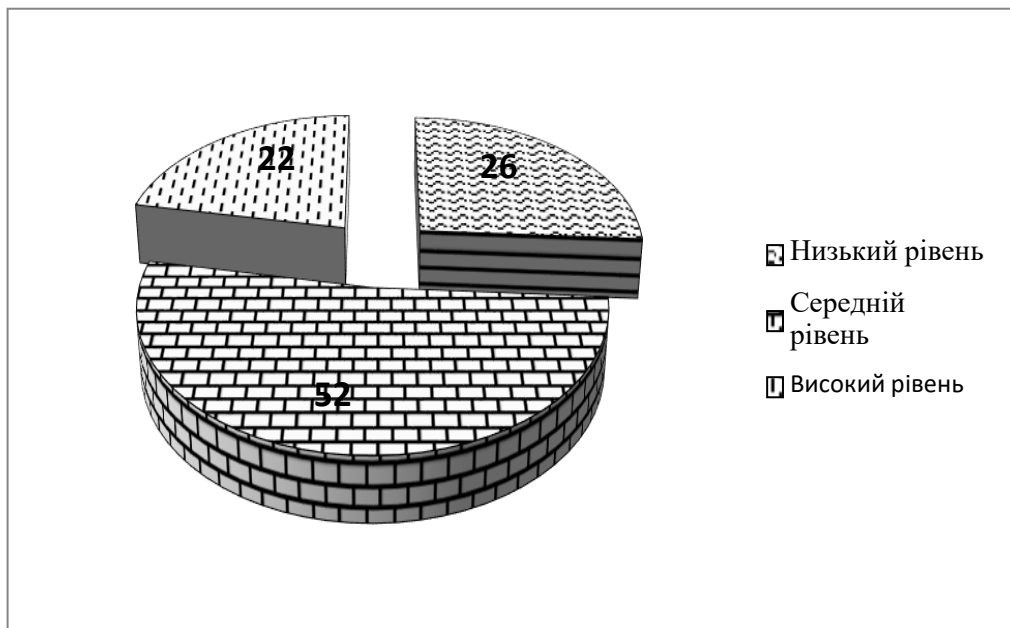
Рис.2.2. Розподіл молодших школярів за рівнем сформованості ключових компетентностей (мотиваційний критерій)

Таблиця 2.7.

Розподіл респондентів – молодших школярів за рівнем сформованості ключових компетентностей (оціночний критерій)

рівень	кількість	%
високий	5	22
середній	12	52
низький	7	26

Для більшої наочності також зобразимо одержані результати на діаграмі (рис. 2.3.)

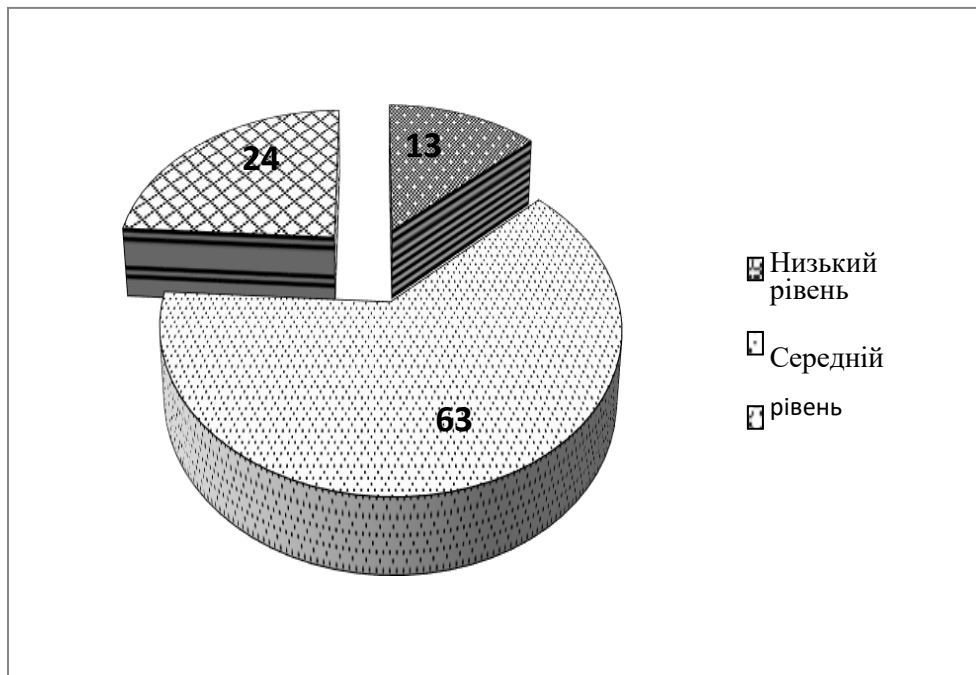
Рис.2.3. Розподіл молодших школярів за рівнем сформованості ключових компетентностей (оціночний критерій)

Таблиця 2.8.

Розподіл респондентів – молодших школярів за рівнем сформованості ключових компетентностей (поведінковий критерій)

рівень	кількість	%
високий	3	13
середній	15	63
низький	6	24

Схематично подаємо на діаграмі (рис.2.4).

Рис.2.4. Розподіл молодших школярів за рівнем сформованості ключових компетентностей (поведінковий критерій)

Таким чином, ми дослідили рівень сформованості кожної із визначених стандартом початкової освіти ключових компетентностей у молодших школярів.

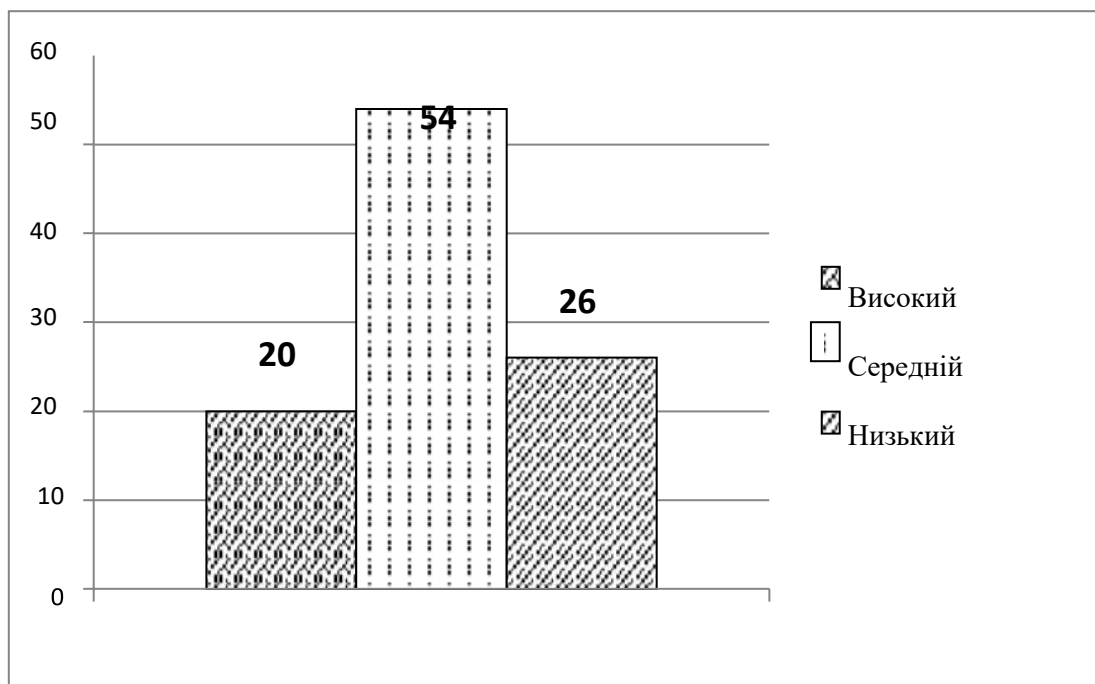
2.2. Аналіз реального стану проблеми

На основі середнього арифметичного одержаних результатів ми дослідили рівень сформованості ключових компетентностей у молодших школярів (таблиця 2.9.). Таблиця 2.9.

**Розподіл респондентів за рівнями сформованості
ключових компетентностей у молодших школярів (%)**

Критерії	Рівні сформованості		
	Низький	Середній	Високий
Мотиваційний	37	54	9
Когнітивний	28	49	23
Поведінковий	13	63	24
Оціночний	26	52	22
Середній показник	26	54	20

Для унаочнення одержані результати подамо графічно на діаграмі (рис. 2.5.).

Рис.2.5. Рівні сформованості ключових компетентностей у молодших школярів (%)

Зупинимось детальніше на аналізі одержаних результатів дослідницько-експериментальної роботи.

Переважаючим у середовищі початкової школи є середній рівень сформованості ключових компетентностей – 54% - 13 учнів. Найбільший показник середнього рівня – за поведінковим критерієм – 63% тобто – 15 молодших школярів. Найменший показник – за когнітивним критерієм – 49% - тобто 12 учнів.

Високий рівень сформованості ключових компетентностей властивий 20% опитаних дітей молодшого шкільного віку – тобто лише 5 учням. Найвищий показник за поведінковим критерієм – 24% - 6 молодших школярів; за мотиваційним критерієм лише 9% - 2 учнів – мають високий рівень сформованості ключових компетентностей.

26% опитаних учнів початкових класів мають низький рівень сформованості ключових компетентностей - це 6 молодших школярів. Найбільше дітей – 37% - 9 осіб мають низький рівень сформованості ключових компетентностей за мотиваційним критерієм. 13 % - 3 дітей мають низький рівень сформованості ключових компетентностей за поведінковим критерієм.

На основі аналізу одержаних результатів можна зробити наступні висновки.

1. Проблема формування ключових компетентностей у молодших школярів є гострою й її потрібно негайно вирішувати, оскільки переважає середній рівень сформованості ключових компетентностей і високими є показники низького рівня їх сформованості.

2. Найбільш гострою є проблема мотивації молодших школярів до формування ключових компетентностей, тобто формування внутрішньої їхньої потреби й усвідомлення необхідності володіння здатностями успішної життєдіяльності в соціумі.

3. Акцентувати увагу на формування інших компонентів процесу формування ключових компетентностей (когнітивної, оціночної,

поведінкової) складових. А відтак, необхідним є пошук нових засобів, форм і методів формування ключових компетентностей учнів початкової школи.

Ми таким засобом обрали дидактичні ігри. Тому в наступному розділі кваліфікаційної роботи пропонуємо методику формування ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор.

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

3.1. Методика формування ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор та її апробація

З метою вирішення проблеми формування ключових компетентностей у молодших школярів, яка є нагальною на сьогодні й такою, що потребує практичного вирішення (нами з'ясовано в ході дослідження, розділ 2 магістерської роботи) ми запропонували методику формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор (таблиця 3.1.).

Таблиця 3.1.

Методика формування ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор

I етап – мотиваційний

№	Заходи	Форма роботи	Терміни проведення
1	Проведення інформаційної роботи серед учнів та батьків щодо необхідності формування ключових компетентностей учнів початкової школи	Батьківський всеобуч; бесіди з дітьми	грудень
2	Мультимедійні презентації в початкових класах: «Бути успішним означає...»	Практикуми-бесіди	грудень

II етап – організаційно - практичний

№	Заходи	Форма роботи	Терміни проведення
3	Підбір дидактичних ігор для формування ключових компетентностей; створення ігroteки.	Електронний банк ігор	Січень (до 15 січня)

<p>«Добери риму»</p> <p>«Знайди пару».</p> <p>«Знайди зайвий предмет», «Чого не стало?», «Склади візерунок», «Знайди на дотик» або «Чарівний мішечок»</p> <p>«Математичне лото», «Літературне лото», «Мовне лото», «Зоологічне лото»</p> <p>«Хто де живе?», «Хто чим харчується?», «Чиї сліди?», «Вершки та корінці», «З якої гілки дітки?», «Листя та плоди», «Знайди родича», «Що кому потрібно для роботи?», «Добери ознаку», «Добре та погано», «Безпечно – небезпечно», «Що чим буде», «Міста України та їх видатні місця»; «Математичний потяг», «Збери робота з фігур»,</p>	<p>для розвитку комунікативних вмінь: діти шукають у вірші слова, які мають співзвучну кінцівку до слів: Україна, вперше, збагне, небокрай, незглибимий;</p> <p>діти переглядають вірш і знаходять пари до слів: перше, рідній, зелений, коханий, тополиний, гне, почує, шумить, промовля, одкривається (до прикметників – слова, ознаку яких вони виражають; до дієслів – слова, на дію яких вказують).</p> <p>Словесні дидактичні ігри</p> <p>Настільно-друковані дидактичні ігри</p>	
--	---	--

4	<p>«Впізнай силует», «Збери картинку», «Де помилився художник?», «Вилучи зайве».</p> <p>«Математичний ланцюжок», «Більше, менше», «Порахуємо та побудуємо», «Хто живе поруч?», «Додавайлики – віднімайлики», «Склад числа», «Голосний – приголосний», «Створи склад», «Прямий – обернений», «Знайди букву», «Виклади літеру», «Хитрі звуки», «Склади за схемою», «Побудуй речення», «Ерудит».</p> <p>«Журавушка», «Телевізор», «Виставка собак», «Море хвилюється»;</p> <p>«Мандрівка на поїзді», «Будівельники»</p> <p>«Літери грають у хованки», «Зачарована цифра», «Частина та ціле», «Просторове орієнтування», «Скільки цвяхів усередині», «Неуважний художник», «Дзеркальне відображення», «З яких фігур складено картинку».</p> <p>Проведення ігор у середовищі початкової школи</p>	<p>Дидактичні ігри - ЛЕГО-конструювання (рекомендовні посібники: «Гра по-новому», «Навчання по-іншому», «Шість цеглинок в освітньому просторі школи»)</p> <p>Дидактичні ігри з кольоровими паличками Кюізенера: побудувати за «планом», представленим у вигляді карток з числами, які задають кількість поверхів та довжину, будиночки для іграшок.</p> <p>Дидактичні ігри на геоборді - багатофункціональній геометричній дошці для конструювання плоских зображень.</p>	Січень-лютий
---	--	--	--------------

III етап – рефлексійно-узагальнюючий

№	Заходи	Форма роботи	Терміни проведення
---	--------	--------------	--------------------

1	Аналіз результатів роботи над Програмою; розробка методичних рекомендацій та моделі формування ключових компетентностей молодшого школяра засобами дидактичних ігор.	Спостереження, бесіда, анкетування; узагальнення	березень
---	--	--	----------

Реалізація методики передбачала три основні етапи. Так, на першому етапі – *мотиваційному* - ми прагнули мотивувати учнів початкової школи й певною мірою педагогів та батьків дітей до усвідомлення необхідності формування ключових компетентностей. Ми розповідали батькам, що таке ключові компетентності та їх роль у становленні дитини. А також наголошували, що саме батьки разом з учителями мають активно долучатись до формування ключових компетентностей. Також познайомили батьків з різними дидактичними іграми, які позитивно впливають як на особистісний розвиток дитини в цілому, так і на формування її ключових компетентностей.

На цьому ж етапі для дітей першого класу були проведені мультимедійні презентації «Бути успішним означає...», під час яких молодші школярі ознайомлювались з поняттями успіху, успішності, а також з тим, що для досягнення їх треба.

У ході бесіди молодші школярі самостійно давали відповіді, як працювати в команді, як бути лідером, для чого людині потрібні знання, чи треба знати математику та вміти володіти комп'ютером та ін.

На другому етапі - організаційно – практичному – ми підбирали дидактичні ігри для формування ключових компетентностей; створили електронну ігротеку різних ігор: для розвитку комунікативних вмінь, словесних, настільних, конструкторських дидактичних ігор. Особливе місце було відведене для іграм з кольоровими паличками Кюізенера. При цьому ігрові завдання, через які реалізується мета гри, можуть бути різними: скласти поїзд із паличок-вагонів від найкоротшої до найдовшої (дидактична гра «Мандрівка на поїзді»); побудувати за «планом», представленим у вигляді

карток з числами, які задають кількість поверхів та довжину, будиночки для іграшок (дидактична гра «Будівельники»); розв'язати вираз на картці для відновлення номеру будинку, куди треба віднести «листівку» (дидактична гра «Вітальні листівки»); обставити кімнату меблями, перелік яких надає вчитель (меблі викладаються з паличок на картоні формату А4 з урахуванням співвідношення один до одного їх розмірів (дидактична гра «Новосілля»)) [11].

Хорошою дидактичною скарбничкою ігор є геоборд - багатофункціональна геометрична дошка для конструювання плоских зображень. Найбільш поширеними з них є: «Літери грають у хованки», «Зачарована цифра», «Частина та ціле», «Просторове орієнтування», «Скільки цвяхів усередині», «Неуважний художник», «Дзеркальне відображення», «З яких фігур складено картинку» та ін.

Спираючись на сучасні методичні розробки, вчителі початкових класів інтегрують в освітній процес ігри з LEGO, представлені у посібниках «Гра по-новому», «Навчання по-іншому», «Шість цеглинок в освітньому просторі школи», схвалених для використання у закладах загальної середньої освіти Міністерством освіти і науки України [14; 55] та апробовують власні методичні напрацювання. Серед них – представлені колегами у мережі Інтернет дидактичні ігри «Математичний ланцюжок», «Більше, менше», «Порахуємо та побудуємо», «Хто живе поруч?», «Додавайлики – віднімайлики», «Склад числа», «Голосний – приголосний», «Створи склад», «Прямий – обернений», «Знайди букву», «Виклади літеру», «Хитрі звуки», «Склади за схемою», «Побудуй речення», «Ерудит» та інші, що дозволяють вирішити цілий спектр дидактичних завдань та закріпити у дітей початкової школи знання, отримані ними під час вивчення основних навчальних дисциплін.

Відібрані дидактичні ігри провели в першому класі.

На третьому етапі реалізації методики - *рефлексійно-узагальнюючому* - нами було проведено контрольне дослідження *рівня сформованості ключових*

компетентностей учнів початкової школи засобами дидактичних ігор після реалізації методики. Зроблено узагальнення, аналіз одержаних результатів.

Дослідницько-експериментальна робота з контрольного зрізу проводилась за тим самим алгоритмом, що і при визначенні актуального стану (за тими ж методиками і в тому ж порядку; розділ 2).

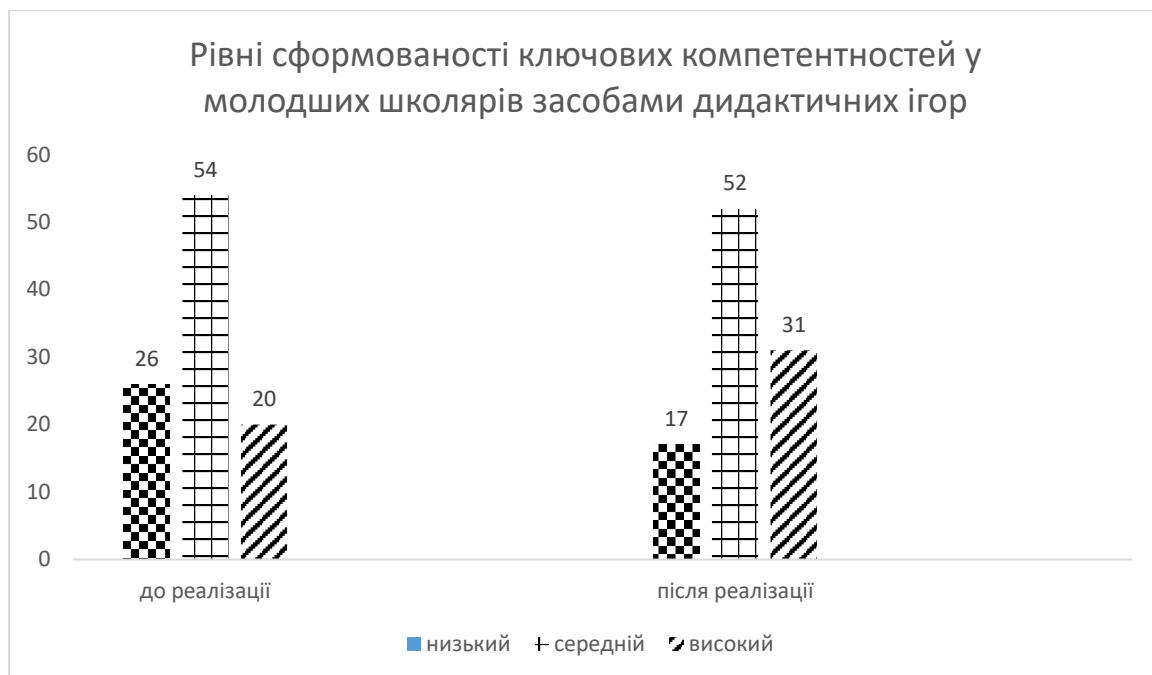
Одержані результати визначення рівня сформованості ключових компетентностей у молодших школярів після реалізації методики подано в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

**Розподіл респондентів за рівнями сформованості
ключових компетентностей у молодших школярів до і після
реалізації методики (%)**

Усереднене значення	Рівні сформованості		
	Низький	Середній	Високий
До реалізації	26	54	20
Після реалізації	17	52	31

Для унаочнення одержані результати зобразимо на діаграмі (рис.3.1).

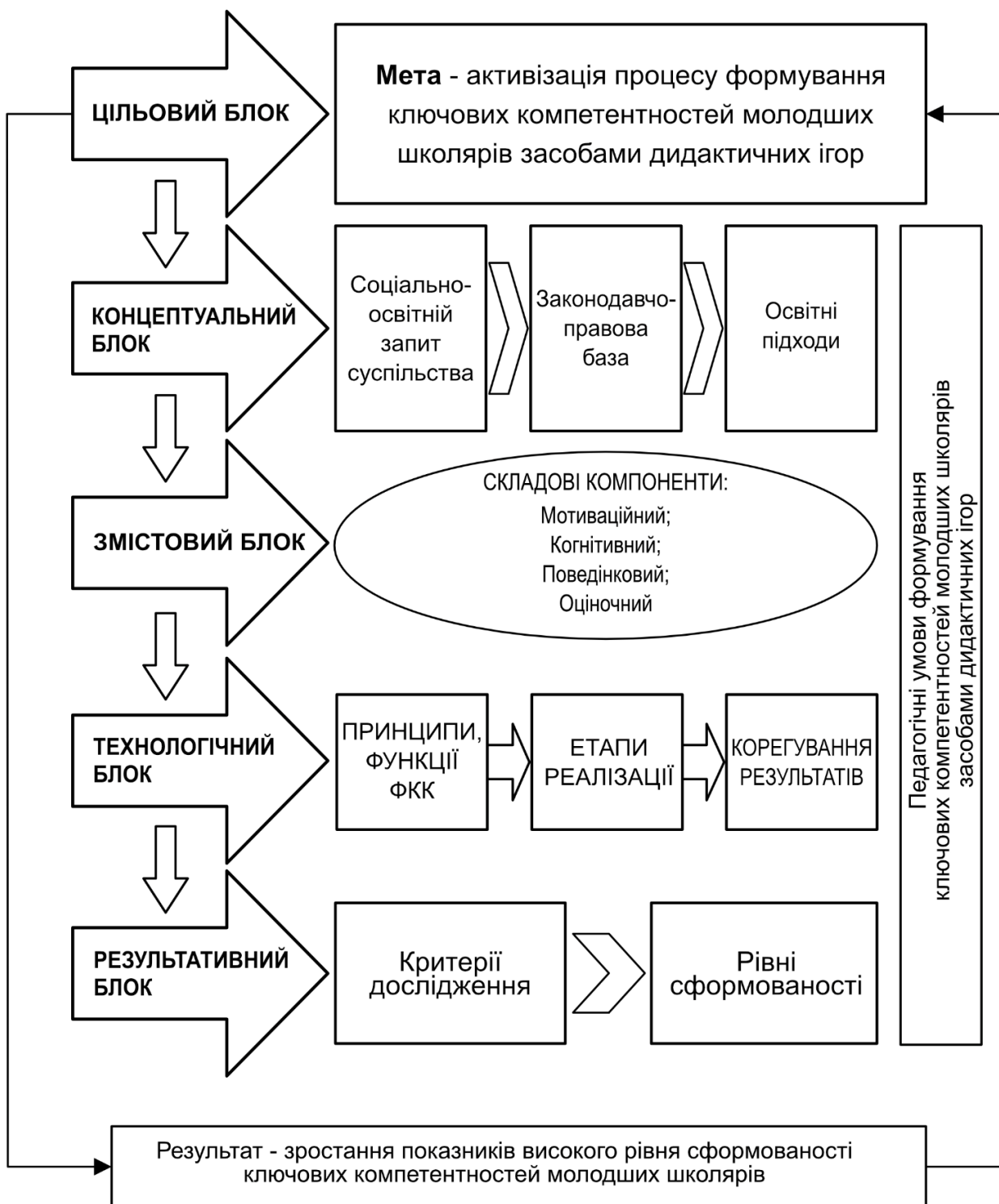

Рис.3.1. Рівні сформованості ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор до та після реалізації методики

Аналіз діаграми свідчить про те, що розроблена нами методика формування ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор є дієвим засобом активізації досліджуваного процесу. Так, у ході контрольного зрізу нами встановлено, що низький рівень сформованості знизився на 9%, водночас на 11% зріс показник високого рівня сформованості ключових компетентностей молодших школярів. А тому потрібно розробляти комплекси дидактичних ігор і впроваджувати в освітнє середовище початкової школи задля формування ключових компетентностей учнів.

3.2. Методичні рекомендації з активізації формування ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор

На основі аналізу методики формування ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор, результатів її апробації нами запропоновано систему реалізації досліджуваного процесу (рис.3.2).

Рис.3.2. Система формування ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор

Зупинимось більш детально на аналізі розробленої нами системи, деякі спекти цього аналізу можуть бути визначені як методичні рекомендації з активізації досліджуваного процесу.

1. Формування ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор є цілісним, цілеспрямованим процесом, орієнтованим на формування ключових компетентностей дитини як здатності творчо, комфортно, конструктивно життєдіяти на основі сформованих знань, умінь і навичок. Досягнення визначеної цілі реалізується шляхом розв'язання чітких і конкретних завдань і ґрунтуватися на основних концепціях становлення та розвитку особистості дитини, з дотриманням нормативно-правових актів, освітніх програм і з визнання дитини найвищою цінністю.

2. Засобом формування ключових компетентностей молодших школярів обрано дидактичні ігри, які мають сприяти розвитку когнітивного, мотиваційного, оціночного та поведінкового компонентів компетентності особистості дитини.

3. Реалізація гри має здійснюватись виключно на основі діяльнісного та особистісно орієнтованого принципів, а також дотриманні мають бути принципи: дитиноцентризму, добровільної участі, активності, творчості, досягнення успіху та задоволення.

4. Основними функціями у досліджуваному процесі є: освітня, розвивальна, гедоністична, соціалізаційна, лідерська, організаційно-комунікативна та адаптивна.

5. Формування ключових компетентностей (ФКК) реалізується поетапно: мотиваційний, організаційно-практичний, рефлексійно-узгальнюючий.

6. Обов'язковим у досліджуваному процесі є моніторинг результатів та їх корегування. Недопустима гра лише задля гри. Кожна дидактична гра має позитивно впливати на становлення особистості дитини та формування її ключових компетентностей. Сама участь дитини в грі вже є показником її активності.

7. Результат сформованості ключових компетентностей молодших школярів має бути об'єктивним і достовірним; а відтак мають бути чіткими критерії діагностування, методи та методики їх виявлення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та практичної діяльності НУШ свідчить про те, що успішність формування ключових компетентностей молодших школярів залежить від низки педагогічних умов здійснення цього процесу.

Так, О. Савченко стверджує, що „головні умови ефективності застосування дидактичних ігор, це органічне включення їх у навчальний процес; захоплюючі назви; наявність справді ігрових елементів, зокрема, зачинів, римування; обов'язковість правил, які не можна порушувати; використання лічилок; емоційне ставлення самого вчителя до ігрових дій (його слова й рухи цікаві, несподівані для дітей) та ін. [47; 48].

Вчителі початкової шкли повинні бути готовими до проведення та вміти проводити різні ігри. Так, дидактичні ігри конструюються по-різному. У деяких з них є всі елементи гри: роль, дія, ігрові правила; в інших - тільки окремі елементи: дія або правило, або те й інше.

Вчителі також повинні пам'ятати, що в дитячих іграх вільна ігрова діяльність виступає переважно як самоціль. У дидактичних іграх, створених педагогікою (у тому числі і народною), ігрова діяльність спеціально планується і пристосовується до навчальних цілей. Дидактичні ігри - різновид ігор за правилами. Дидактичні ігри можуть бути не тільки в словесній формі; вони можуть і повинні поєднувати слово й практичні дії, слово й наочність, слово й реальні предмети.

Педагоги мусять знати, що до структурних складових дидактичної гри належать: дидактичне завдання, ігровий задум, ігровий початок, ігрові дії, правила гри, підбиття підсумків. А також і те, що серед дидактичних і рухливих ігор бувають сюжетні ігри, в яких учасники виконують різні ролі („Кішки-мишки”, „Магазин сувенірів”); також і безсюжетні („Паличка-виручалочка”, „Що змінилося?” тощо).

В іграх із правилами дитину залучає ігровий процес, бажання виконувати ігрові дії, домагатися результату, вигравати. Але цей ігровий процес опосередкований певним завданням (не просто переставити картинки,

а розмістити їх попарно, відібрати за певною ознакою; не просто бігати, а тікати від лисиці). А це робить поведінку дитини довільною, підпорядкованою ігровим умовам у вигляді правил. Опанувати правилами гри - означає опанувати своєю поведінкою. Саме той факт, що в іграх із правилами дитина вчиться керувати своєю поведінкою, визначає їх соціальне значення.

Також потрібно пам'ятати, що сюжетно-рольова гра визначає важливі зміни, що відбуваються у процесі формування якостей особистості. В грі дитина засвоює суспільні функції, норми поведінки людей, що і визначає в цілому становлення її як особистості. Гра вчить, формує, змінює, виховує.

Нами також підібрано і запропоновано вчителям деякі поради та **сайти для використання дидактичних ігор у формуванні ключових компетентностей молодших школярів.**

Навчальні ігрові прийоми

<https://naurok.com.ua/post/navchaemo-grayuchis-ide-naucikavishih-igor-dlya-shkolyariv-molodshih-klasiv>

Гра для розвитку критичного мислення «Шість капелюхів»

<https://naurok.com.ua/post/shist-kapelyuhiv-priyom-gra-dlya-rozvitku-kritichnogo-mislennya>

П'ять ігрових прийомів, які допоможуть урок зробити цікавим

Добірка універсальних ігрових прийомів для активізації уваги учнів та підвищення їх пізнавального інтересу на уроках.

<https://naurok.com.ua/post/p-yat-igrovih-priyomiv-yaki-dopomozhut-zrobiti-urok-sikavim>

Добірка ігор та вправ, які допоможуть усунути дисграфію чи запобігти її виникненню в учнів молодшого шкільного віку.

<https://naurok.com.ua/post/igri-ta-vpravi-dlya-podolannya-disgrafi>

Ігри з Lego

<https://naurok.com.ua/post/shist-ceglinok-igri-dlya-pershachkiv-nush>

Ігровий прийом квест: 5 форм квестів з наочними прикладами їх організації під час навчального процесу.

<https://naurok.com.ua/post/igroviy-priyom-quest-5-idey-provedennya-na-uroci>

Ігри для активізації уваги на уроці

Добірка віршиків та казок з прикладами пальчикових ігор для розвитку дрібної моторики в учнів молодшої школи <https://naurok.com.ua/post/palchikova-gimnastika-veseli-p-yatihvilinki-dlyamolodsho-shkoli>

Навчальна кінезіологія: проста гімнастика для мозку.

Огляд кінезіологічних вправ, які допоможуть зробити навчання простішим.

<https://naurok.com.ua/post/navchalna-kineziologiya-prosta-gimnastika-dlya-mozku>

14 ідей вправ – руханок для учнів молодшої школи

Добірка вправ-руханок, які допоможуть урізноманітнити навчальний процес та зробити урок більш динамічним.

<https://naurok.com.ua/post/14-idey-vprav-ruhanok-dlya-uchniv-molodsho-shkoli>

Ігри для гіперактивних дітей

Поради для вчителів гіперактивних учнів.

<https://naurok.com.ua/post/yak-pracyuvati-z-giperaktivnimi-uchnyami>

Ігри, які дозволяють згуртувати клас

Ігри, що допоможуть налаштувати клас на командну роботу.

<https://naurok.com.ua/post/igri-scho-dopomozhut-nalashtuvati-klas-na-komandnu-robotu>

Вправи та ігри для розвитку емпатії

<https://naurok.com.ua/post/yak-zapobigti-bulingu-poradi-ta-vpravi-dlya-rozvitku-empati>

Бібліотека проекту «На Урок» містить багато цікавих розробок, які допоможуть урізноманітнити навчальний процес.

Тема: Методичний посібник «Ігри, скоромовки, фізкультхвилинки в букварний період навчання грамоти» (за підручником «Буквар» М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко)

Автор: Бондаренко Надія Степанівна

Тема: Розвивальні вправи для учнів початкових класів

Автор: Цуканова Олена

Тема: Екологічні ігри на уроках у початкових класах

Автор: Шевцова Ніна Василівна

Тема: Рухливі ігри з ходьбою, бігом, рівновагою

Автор: Сагірова Наталя Віталіївна

Тема: Методична розробка на тему «Ігрові форми роботи на уроках математики».

Автор: Tokar Svetlana

Тема: Комплекс ігор для розвитку мовленнєвої творчості дітей

Автор: Бурачок Надія Вікторівна

Тема: Післябукварик. Урок з теми «Звуковий аналіз слів»

Автор: Гуща Лариса Петрівна

Тема: Літературне читання 3 клас. Урок-гра. П.Воронько «Сніжинки», В.Сухомлинський «Як синичка будить мене», В.Заєць «Шипшинові ліхтарі». Птахи наші друзі

Автор: Гуща Лариса Петрівна.

Вважаємо також за доцільне запропонувати вчителям правила для учнів під час гри, з якими вони мають бути детально ознайомлені. Автор цих правил Л. Петрушина [42]. На нашу думку, вчителі мають самі усвідомлено знати ці правила й донести дітям, аби ті з розумінням сприйняли їх і дотримувались.

1. Уважно слухай та запам'ятовуй хід гри, необхідні дії, їх послідовність.

2. Пам'ятай: успіх залежить від чіткого усвідомлення кінцевої мети, передбаченого грою результату. Не поспішай розпочинати гру, не дослухавши до кінця вказівок учителя. Поспіх часто призводить до грубих помилок, зайвих непотрібних дій.

3. Уважно слухай відповідь товариша, щоб у разі потреби виправити або доповнити його.

4. Дотримуйся своєї черги, не заважай товаришам, не роби зайвих рухів, дій, будь дисциплінованим.

5. Будь наполегливим: якщо щось не виходить, терпляче домагайся успіху. Вмій учитися на власних помилках.

6. Не хитруй, не шукай легкого нечесного шляху до перемоги. Цим ти підводиш товариша, втрачаєш свій авторитет. Поважають лише чесних, справедливих, принципових.

7. Чесно визнай свою помилку, якщо товариші довели. Що ти неправий. (Помилитися може кожен).

8. Прикро, коли програєш, але не сердься. Будь стійким, не сумуй через невдачі. Навчайся в інших. Не радій, коли інші програють.

9. Якщо виграв, радій, але не зазнавайся. Навчи інших того, що вмієш сам.

Ці правила допоможуть школярам ставити розумні й обґрунтовані вимоги до поведінки один одного, а вчителеві краще керувати процесом навчання через гру. Правила - це ніби узаконена норма, за допомогою якої встановлюються певні правильні взаємини між учасниками гри. Кожен має можливість порівняти свою поведінку з поведінкою інших та з нормами, що відбиваються в правилах [42].

ВИСНОВКИ

Проблема формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор є актуальною, бо від її конструктивного вирішення залежить успішність формування готовності дитини до самостійного життя та успішної її соціалізації.

Нами з'ясовано, що одним із важливих завдань сучасної освіти є формування компетентностей особистості. Ключові компетентності особистості – це сукупність знань, вмінь, навичок, особистісних якостей і здатностей, які необхідні для успішної адаптації в сучасному суспільстві; особистісної реалізації, саморозвитку, активної соціальної та громадянської позиції; життєвого самоствердження, професійного зростання та успіху (навички комунікації, критичного мислення, роботи в команді, навчання впродовж життя, інноваційності тощо).

Встановлено, що формування ключових компетентностей молодших школярів є складним, багатофакторним процесом, який реалізується на основі психо-фізіологічних особливостей розвитку дитини, з урахуванням її життєвого та соціального досвіду, знань та умінь і відображає здатність та готовність життєдіяти в суспільстві.

Також з'ясовано, що основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, вміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях. Молодший шкільний вік є сенситивним у становленні особистості дитини, її цінностей, інтересів, пізнання навколишнього світу, формування системи взаємин «Я» і «Ми», «Я» та «Світ». Це і є однією із основних особливостей формування ключових компетентностей учнів початкової школи.

Формування ключових компетентностей молодших школярів є одним із завдань організації освітньої діяльності початкової школи й ґрунтується на компетентнісному, діяльнісному, особистісному, системному та ціннісному

підходах. Дитина є найвищою цінністю, й особистість кожної дитини є унікальною й неповторною.

Формується особистість дитини у діяльності під впливом системи факторів: навчальних, виховних, розвивальних, соціалізаційних, взаємодії школи та сім'ї.

Визначено, що до ключових компетентностей молодших школярів згідно державного стандарту початкової освіти належать: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях); математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання протягом життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність.

У ході дослідження нами з'ясовано, що дидактичні ігри є дієвим засобом формування ключових компетентностей у молодших школярів. Саме дидактичні ігри дають змогу індивідуалізувати та диференціювати роботу учнів як на уроках, так і по за ними. Дидактичні ігри, які використовуються у початковій школі, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу школярів; розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву; закріплюють знання, вміння і навички; тренують сенсорні вміння тощо. Особливе місце відведене дидактичній грі у формуванні ключових компетентностей дитини.

Для дослідження реального стану сформованості ключових компетентностей у молодших школярів нами була розроблена відповідна методика, в основу якої було покладено традиційну структуру процесу формування, зокрема діяльності особистості: *що – для чого – ставлення – оцінка – використання в дії*. Процес формування ключових компетентностей містить такі компоненти: когнітивний (знання), мотиваційний (мотиви), оціночний (ставлення та ціннісні орієнтації) і поведінковий компоненти (поведінка та діяльність). Відповідно до кожного компонента ми визначили відповідні критерії сформованості ключових

компетентностей у молодших школярів : когнітивний, мотиваційний, оціночний та поведінковий.

Для чіткості та логіки проведення дослідження для кожного критерію нами підбрано відповідні показники, за проявами яких і діагностовано відповідний рівень сформованості ключових компетентностей молодшого школяра: високий, середній і низький.

У процесі дослідження нами встановлено, що серед молодших школярів переважає середній рівень сформованості ключових компетентностей – 54% - 13 учнів. Найбільший показник середнього рівня – за поведінковим критерієм – 63% тобто – 15 молодших школярів. Найменший показник – за когнітивним критерієм – 49% - тобто 12 учнів. Високий рівень сформованості ключових компетентностей властивий 20% опитаних дітей молодшого шкільного віку – тобто лише 5 учням. Найвищий показник за поведінковим критерієм – 24% - 6 молодших школярів; за мотиваційним критерієм лише 9% - 2 учнів – мають високий рівень сформованості ключових компетентностей. 26% опитаних учнів початкових класів мають низький рівень сформованості ключових компетентностей - це 6 молодших школярів. Найбільше дітей – 37% - 9 осіб мають низький рівень сформованості ключових компетентностей за мотиваційним критерієм. 13 % - 3 дітей мають низький рівень сформованості ключових компетентностей за поведінковим критерієм.

Одержані результати свідчать про те, що проблема формування ключових компетентностей у молодших школярів є гострою й її потрібно негайно вирішувати, оскільки переважає середній рівень сформованості ключових компетентностей і високими є показники низького рівня їх сформованості. Найбільш гострою є проблема мотивації молодших школярів до формування ключових компетентностей, тобто формування внутрішньої їхньої потреби й усвідомлення необхідності володіння здатностями успішної життєдіяльності в соціумі. Акцентувати увагу також на формування інших компонентів цього процесу (когнітивної, оціночної, поведінкової) складових.

З метою активізації досліджуваного процесу було розроблено та апробовано методику формування ключових компетентностей молодших школярів засобами дидактичних ігор. Визначено три етапи реалізації методики: мотиваційний,

організаційно-практичний та рефлексійно-узгальнюючий. У методиці вміщено різні дидактичні ігри та подано методичний коментар стосовно їх проведення.

Проведено контрольний зріз після апробації методики і досліджено позитивну динаміку сформованості ключових компетентностей у молодших школярів. Зокрема, в ході контрольного зрізу нами встановлено, що низький рівень сформованості знизився на 9%, водночас на 11% зріс показник високого рівня сформованості ключових компетентностей молодших школярів.

На основі аналізу одержаних результатів нами розроблено систему формування ключових компетентностей у молодших школярів засобами дидактичних ігор, запропоновано методичні рекомендації з активізації досліджуваного процесу.

Педагогам запропоновано методичну літературу та відповідні сайти на допомогу у використанні дидактичних ігор як засобу формування ключових компетентностей. Запропоновано також для опрацювання вчителям і учням правила під час проведення гри, яких мають дотримуватись молодші школярі.

Подальшого дослідження потребує розробка педагогічної діагностики реального стану сформованості як узагальнених ключових компетентностей, так і кожної зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 11 ключових компетентностей НУШ для початкової школи – чек-лист для вчителя. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2108-11-kompetentnostey-uchnyu-pochatkovo-shkoli-chek-lst-dlya-vchitelya> (дата звернення: 03.11.2023).
2. Александрюк С. Дидактична гра. *Початкова освіта*. 2014. №10. С.39.
3. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Європейській вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк: Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. с. 81 – 109.
4. Артеменко С. Щоб навчання було цікавим. *Початкова освіта*. 2018. №11. С. 47.
5. Белікова Н. О. Шевчук О. П. Розвиток ключових компетентностей НУШ засобами ігрової діяльності у початковій школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 12 (172). 2023. С.182-186.
6. Бортнюк Т. Дидактична гра як засіб формування підприємницької компетентності учнів початкової школи. *Acta Paedagogica Volynienses*. 4. 2021. С.34–38. <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.6>
7. Бочелюк В.Й. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ, 2006. 248 с.
8. Булигіна О. Ігрові технології: шляхи забезпечення умов для інтелектуального, соціального, морального розвитку молодших школярів. Початкове навчання та виховання. 2009. № 19–21. С. 2–22.
9. Вазова О. Дидактична гра в системі засобів навчання й розвитку учнів. *Початкова освіта*. 2015. №12 (756). с.21.
10. Великий енциклопедичний словник. URL: <http://www.vedu.ru/bigencdic/62617/> (дата звернення: 09.12.2023).
11. Войнаровська А. В. Дидактичні ігри «Палички Кюізенера». URL : <https://vseosvita.ua/library/didacticni-igri-palicki-kuizenera-202181.html> (дата звернення: 02.10.2023).
12. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія

досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3, С. 23 – 30.

13. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

14. Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник / упоряд. О. Рома – The LEGO Foundation. Київ : [б. в.], 2018. 44 с.

15. Державний стандарт початкової загальної освіти від 21 лютого 2018 року № 87 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-rochatkovoyi-osviti>.: Назва з екрану. (дата звернення: 29.11.2023).

16. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник] . І.М. Дичківська. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

17. Драч І. Зміст та структура ключових компетентностей майбутнього викладача вищої школи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. вип. 11. С. 124-130.

18. Дячук П. Педагогічний потенціал ігрової технології навчання у контексті формування ключових компетентностей школярів 6–7-літнього віку. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. Вип. 4. С. 145-152. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpumdpu_2022_4_20

19. Єрмаков І. Г. Життєтворче моделювання та моделі компетентного випускника 12-річної школи: матеріали Всеукраїнської науково-пошукової конференції, 16–17 травня 2007 року. Донецьк 2007. С. 11–29.

20. Ігри та ігрові технології на уроках трудового навчання: [навчально-методичний посібник]. Л.О. Савченко, Н.В. Волкова, Ю.С. Кулінка. Київ, КНТ, 2014. 371 с.

21. Коваль І. Ю. Розвивальні ігри та завдання в навчально-виховному процесі молодшого школяра: посібник для вч. поч. кл. Хмельницький, 2016. С.4-37.

22. Ковшар О.В. Упровадження ігрових технологій у практику сучасної школи як засобу підвищення пізнавальної активності учнів. *Педагогіка вищої та середньої школи*: [збірник наукових праць] гол. Ред. В.К. Буряк. Кривий Ріг: КДПУ, 2006. Вип. 15. С. 258-264.

23. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські

перспективи: бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В.Овчарук. Київ «К.І.С.», 2004.

24. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ (дата звернення: 28.11.2023).

25. Копачинська Т., Іванова Т. Ігри з молодшими школярами. *Початкова освіта*. 2018. №12. с. 23-27.

26. Костюченко Л. В. Формування готовності до майбутньої професійної діяльності вчителів початкових класів у комплексі «училище – університет»: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2013. 19 с.

27. Кравченко Т. В. Діагностика рівня соціалізованості учнів початкових класів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук, праць. Київ, 2008. Вип. II, с. 165-175.

28. Криворучко Ю. М. Формування готовності майбутнього вчителя до розвитку художньо-творчих здібностей молодших школярів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2023. 20с.

29. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: монографія. Київський міський педагогічний ун-т ім. Б. Д. Грінченка. К.: КМПУ, 2003. 272 с.

30. Куліш, І. М. Дидактична гра як засіб активізації навчальної діяльності студентів університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Київ, 2002. 18 с.

31. Лебедева Т. Ділові ігри для ділових людей. «Час і думка». Одеса, 2007. С.34-67.

32. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ: Богданова А.М., 2009. 404 с.

33. Любченко О. Дидактичні ігри в навчально-виховному процесі. *Початкова освіта*. 2015.№8 (752). с.14-17.

34. Мачинська Н. І. Впровадження ігрових технологій навчання у практику

підготовки майбутніх магістрів. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Педагогіка. 2011. Т. 158. Вип. 146. С. 18-22.

35. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 5-е видання, доповнене і перероблене . Київ, 2007. 656 с.

36. Музика Ю. О. Функції дидактичної гри. *Наука і освіта*. 2005. №3-4. С.205-206.

37. Наволокова Н.П. «Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій». Харків: Основа, 2010 р.

38. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року № 344. 2013 від 25 червня 2013 року URL: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>.

39. Ніколаєнко С. М. Якість вищої освіти в Україні: погляд в майбутнє. Нова школа: простір освітніх можливостей: проект. Укладачі: Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець, О. Макаренко, О. Малахова, Т. Нанаєва, Г. Усатенко, П. Хобзей, Р. Шиян. URL: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>.

40. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2017. 206 с.

41. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід в освіті: Загальноєвропейські підходи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. №5 (13). URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>

42. Петрушина Л. Вчимося гратися. *Початкова освіта*. 2004. №24 (264). с. 5-8.

43. Полонська Т. К. Ігри як засіб компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 3. С. 109–115.

44. Полонська Т. К. Сутність ігрових технологій у навчанні іноземних мов учнів початкової школи на компетентнісних засадах. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць* / [ред. кол.; голов. ред. О. М. Топузов]. Київ: Пед. думка, 2018. Вип. 20. С. 317–326.

45. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
46. Раков С. А. Математична освіта: компетентнісний підхід з використанням ІКТ. Х.: Факт, 2005. 360с.
47. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Генеза, 2002. 368 с.
48. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. 2-ге вид. Київ: Грамота, 2013. с. 305-310.
49. Слободянюк Т. Використання LEGO технологій на уроках у початковій школі : методична розробка. URL : https://106.kiev.ua/wp-content/uploads/2020/01/metod_lego.pdf (дата звернення: 05.11.2023).
50. Смагіна Т. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Випуск 50. 2010. С. 138–142.
51. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 3. С. 95.
52. Сучасна українська сім'я : медикосоціальні аспекти : [монографія] В.М. Лісовий, І. М. Шурма, В. О. Коробчинський та ін. Х., 2009. 208 с.
53. Толмачова І. М. Змістова характеристика дидактичної гри як методу навчання. *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 344–347.
54. Федусенко Ю. І. Дидактична гра як засіб навчання іноземних мов молодших школярів: дис. канд. пед. наук: 13.00.09. Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2009. 205 с.
55. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник / упоряд. О. Рома. The LEGO Foundation. Київ : [б. в.], 2018. 32 с.
56. Щербань П. М. Становлення ігрових технологій як інноваційної форми навчання. *Педагогічні науки*. 2014. Вип. 60. С. 102–108.
57. Ярш Г. П. Розвиток життєвих компетентностей на уроках читання у початковій школі. Тернопіль , Харків : Ранок, 2011. 176 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика «Хто я?» (Т. Кун, Т. Макпартленд)

Тест передбачає вивчення самооцінки учнів, виявлення розуміння школярами своєї соціальної ролі, своєї позиції в стосунках з іншими. Учням потрібно написати відповіді на запитання, і потім кожну написану характеристику оцінити за певними правилами; інтерпретація результатів проводиться за шкалами, за якими визначається рівень самооцінки, рівень рефлексії та певні характеристики особистості.

Прізвище, ім'я _____

Напишіть якомога більше відповідей на запитання «Хто Я?»

Я

Я

Я

Я

Я

Тепер кожну свою окрему характеристику оцініть:

- «+» - знак «плюс» ставиться, якщо в цілому вам дана характеристика подобається;

- «-» - знак «мінус» - якщо в цілому вам дана характеристика не подобається;

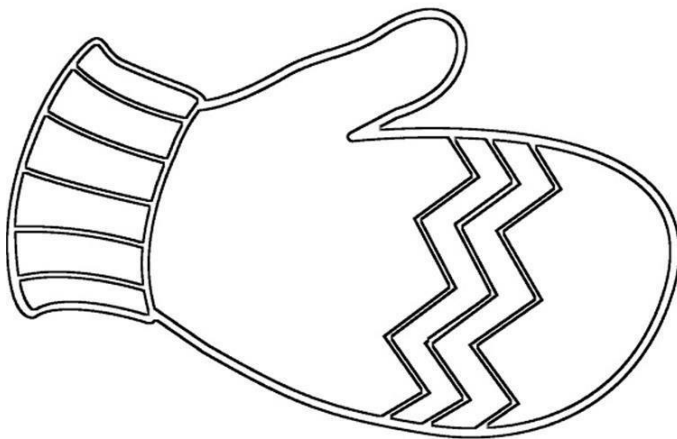
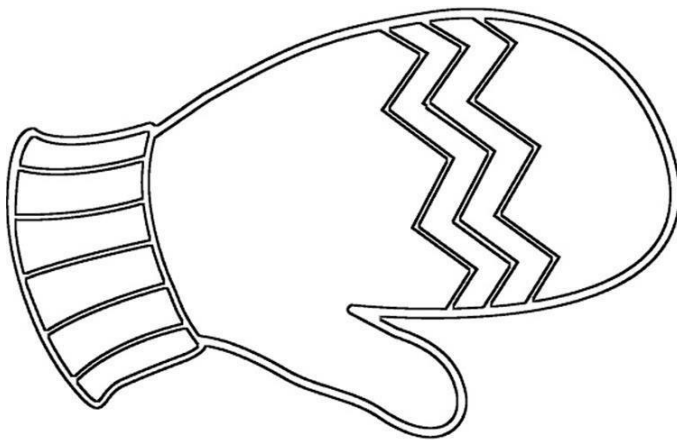
- «±» - знак «плюс-мінус» - якщо дана характеристика вам і подобається, і не подобається одночасно;

- «?» - Знак «питання» - якщо ви не знаєте на даний момент часу, як ви точно ставитеся до характеристики, у вас немає поки певної оцінки розглянутого відповіді.

Методика «Рукавичка»

Учням, які сидять парами, дають кожному по одному зображенню рукавички і просять прикрасити їх однаково, так, щоб вони склали пару. Школярам треба домовитися між собою, який візерунок вони будуть малювати та яким кольором. Кожна пара учнів отримує зображення рукавичок (на праву і ліву руку).

Додаток В

Методика на визначення рівня моральної децентрації.

Результати цієї методики оцінюються за критеріями, які співвідносяться з номерами питань. Перше запитання відповідає вмінню вирішити моральну ситуацію, друге – вмінню координувати моральні норми, третє – вирішення ускладненої моральної ситуації. Також визначається вміння співвідносити справедливість, взаємодопомогу та відповідальність.

Прізвище, ім'я _____

Прочитайте ситуацію та дайте відповідь на запитання.

Одного разу у вихідний день мама з дітьми гуляла по берегу річки. Під час прогулянки вона дала кожній дитині по булочці. Діти почали їсти. Анайменший, який виявився неуважним, впустив свою булочку в воду.

1. Що робити мамі?
2. Чи повинна вона дати йому ще булочку? Чому?
3. Якщо у мами більше немає булочок. Що робити і чому?

1) _____

_____

_____

2) _____

_____

_____

3) _____

_____

_____

_____

Додаток Д

Приклади мовних ігор для учнів початкових класів, які можна застосовувати на уроках рідної мови та літературного читання на етапі закріплення вивченого матеріалу з метою розвитку мовленнєво-комунікативних умінь школярів.

1. **Ідентифікація слова** – гра дає змогу поповнити словниковий запас учнів, зміцнити навички роботи зі словом, а також сприяє виробленню уваги до слова й уміння швидко орієнтуватися в лексичному матеріалі.

Правила гри: учні отримують аркуші, на яких віддруковано певні слова та їхні можливі тлумачення.

Завдання учня: ідентифікація цих слів, розпізнавання шляхом добору визначень, синонімів, відповідників. З'ясувавши значення слів, створити синонімічний ряд й ввести слова-синоніми в діалог «Розкажи мені». Перемагає той, хто правильно розпізнає всі слова та якнайбільше слів з синонімічного ряду використає в діалозі.

Завдання для гри:

Газда – пшоно, дядько, господар, штани; файно – гарно, швидко, правильно; легінь – лікар, юрист, племінник, парубок, черевик; ватра – вата, кукурудза, вода, вогонь; вербальний – безслівний, словникарський, словниковий, словесний, словотвірний.

2. **Комбінаторика** – гра розвиває творчі здібності, фантазію та мислення школярів, формує в них комунікативні навички, увагу до слововживання та контексту.

Правила гри: з метою переконати співрозмовника в красі навколишнього світу, створити ситуацію опису зимового дня, ввівши в нього слова в переносному значенні, в яких відбувається чергування.

Завдання для гри:

Прокидатися, сумний, співати, летіти, засинати; дорога, рука, ноги, сиджу, ловити, сказати

3. **Одним словом** – гра розширює словниковий запас учнів, розвиваються навички синтезу, аналізу, зіставлення мовних явищ.

Правила гри: учні мають замінити речення словом-синонімом і на основі малюнків скласти та розіграти мовленнєві ситуації.

Завдання для гри:

Дівчина, яка дружить із ким-небудь (подруга). 2. Сота частина метра (сантиметр). 3. Завіса з тканин на дверях (порт'єра). 4. Той, хто любить свою Батьківщину (патріот).

4. **Павутинка** – гра розвиває комунікативні та творчі здібності учнів, формує в них увагу до слововживання та контексту.

Правила гри: побудувати речення, з'єднавши довільно розкидані слова.

Скласти діалог, взявши за основу відредаговані речення.

Завдання для гри: 1. На, народи, боротися, земля, за, щастя. 2. Мир, землі, на, всій, хай, буде. 3. Свято, відзначаємо, квітні, ми, яке.

5. **Редактор** – гра сприяє піднесенню культури мовлення школярів, прищепленню їм навичок редагування, виробленню вміння глибоко осмислювати чуже мовлення.

Правила гри: учитель записує на дошці неправильно побудовані словосполучення, речення. Учні самостійно редагують вислови й розігрують телефонну розмову на основі такої мовленнєвої ситуації: «Уявіть, що вам потрібно забронювати місце у готелі для літнього відпочинку».

Завдання для гри: у готелі «Києві» – у готелі «Київ», дві неділі – два тижні, іти коло години – іти близько години, по адресу – на адресу, за адресою, поштовий адрес – поштова адреса.

6. **Конструктор** – гра розвиває творчі здібності школярів, збагачує їх словниковий запас, привчає правильно добирати частини слова.

Правила гри: із поданих префіксів, суфіксів, коренів слів, записуючи решту слова, учні мають скласти слово і ввести його в речення.

Завдання для гри: добрий, шитий, погано, бити, роз-, без-, при-, зі-, с-.

7. **Епітет** – гра збагачує словниковий запас школярів, розвиває творчі здібності, художнє мислення, сприяє виробленню вміння зосереджувати увагу.

Правила гри: учитель називає певне слово, до якого учні мають дібрати якнайбільшу кількість епітетів. Використовуючи епітети побудувати діалог так, щоб в словах одного співрозмовника звучало переконання, а в словах іншого – згода.

Завдання для гри: пісня – рідна, лірична, любовна, весела, довга, гучна, ніжна, улюблена, материнська, гарна, тиха, прекрасна, радісна, сумна, лебедина тощо; мова – багата, розкішна, рідна, чиста, точна, жива, барвиста, народна, дивовижна, унікальна, свята, загадкова, незламна.

8. **Наскрізний алфавіт** – гра розширює словниковий запас учнів, допомагає залучити до роботи весь клас, сприяє виробленню навичок швидкого обдумування відповідей, поживляє розумову діяльність.

Правила гри: перед початком гри пари учнів записують послідовно у колонку (зверху донизу) всі літери українського алфавіту. Учасники гри вписують словникові слова так, щоб кожна з написаних у колонці літер ставала другою (третьою, четвертою і т.д.). Після цього ланцюжком учні складають з записаних слів речення, які мають утворити текст. Виграє той, хто за певний час напише всі слова правильно та складе розгорнутий твір.

Завдання для гри:

Вир а зно

Вер б люд

Киї в

Чер г овий

Дзи г а

Зав д ання

Лел е ка...